

Monitor Wsnp

zesde meting

Tilburg, juli 2010

Dr. ir. M. von Bergh (IVA)

Drs. V. Lalta (CBS)

Prof. mr. R. Vriesendorp (UvT)

Uitgever: IVA
Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466
Telefax: 013-4668477

IVA is gelieerd aan de UvT

© 2010 IVA

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	1
1.1	Inhoud van de zesde meting.....	1
1.2	Leeswijzer.....	1
2	De Wsnp: ontwikkelingen sinds de vijfde meting (2009).....	3
3	Van aanvraag tot uitstroom: de cijfers.....	5
3.1	Aanvragen.....	5
3.2	Afwijzingen.....	6
3.3	Instroom.....	7
3.3.1	Aantallen.....	7
3.3.2	Omzettingen van faillissement in schuldsanering.....	10
3.3.3	Kenmerken.....	10
3.4	Proces.....	16
3.5	Uitkomsten.....	24
3.5.1	Einduitkomst naar startjaar.....	24
3.5.2	Nadere analyse van de einduitkomst.....	26
3.5.3	Doorlooptijd.....	29
3.5.4	Faillissementen van rechtspersonen en natuurlijke personen.....	30
4	Dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen.....	33
5	Duurzaamheid schone lei.....	37
5.1	Steekproef en respons.....	37
5.2	Representativiteit responsgroep op achtergrondkenmerken.....	39
5.3	Uitkomsten.....	40
5.3.1	Achtergrondkenmerken.....	40
5.3.2	Financiële situatie.....	42
5.3.3	Terugblik op de Wsnp.....	46
5.4	Conclusie.....	49
6	Kenmerken van ex-schuldenaren met een schone lei voor en na de Wsnp.....	51
7	Samenvatting en conclusies.....	55
7.1	De belangrijkste uitkomsten samengevat.....	55
7.2	Naar een verklaring voor de (verdere) daling van de instroom.....	58
7.3	Mogelijke aandachtspunten voor vervolgmetingen.....	60
	Bijlage 1: Samenstelling begeleidingscommissie.....	61
	Bijlage 2: Onderzoeksverantwoording.....	62

Bijlage 3: Extra tabellen68

1 Inleiding

1.1 Inhoud van de zesde meting

In augustus 2005 is de eerste Wsnp-monitor verschenen. Dit jaarlijks uit te brengen instrument heeft als doel de effectiviteit van de Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp) te monitoren. Deze wet, die sinds 1 december 1998 van kracht is, bestaat uit een saneringsregeling specifiek gericht op in ernstige betalingsmoeilijkheden verkerende natuurlijke personen. Met de Wsnp wordt getracht te voorkomen dat natuurlijke personen tot in lengte van dagen door schuldeisers worden achtervolgd wanneer zij in een problematische financiële situatie zijn terechtgekomen.

De Wsnp-monitor omvat een vaste kern van gegevens die jaarlijks geactualiseerd wordt en daarnaast een aantal per jaar wisselende thema's, die vastgesteld worden op basis van relevante uitkomsten en ontwikkelingen met betrekking tot de Wsnp.

Dit rapport vormt het resultaat van de zesde meting. Deze zesde meting omvat de volgende onderdelen.

1. Een update van de vaste set gegevens. Dit betreft:
 - de analyse van de gegevens uit de Centrale Database Schuldsanering van de Raad voor Rechtsbijstand 's-Hertogenbosch
 - het aantal afwijzingen in het meest recente jaar totaal en per rechtbank
 - de ontwikkeling in het totaal aantal faillissementen
 - een beschrijving van nieuwe ontwikkelingen in en rond de wet in het afgelopen jaar.
2. Dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen: aantallen verzoeken, toekenningen, afwijzingen, intrekkingen niet-ontvankelijkverklaringen in 2009.
3. Een onderzoek naar de duurzaamheid van de schone lei door middel van een internet enquête onder 695 ex-schuldenaren.
4. Een analyse van de arbeidsmarktpositie en leefsituatie van ex-schuldenaren met een schone lei voor en na de Wsnp-periode op basis van het sociaalstatistisch bestand (SSB) van het CBS.

1.2 Leeswijzer

De opzet van het rapport is als volgt.

In hoofdstuk 2 worden recente ontwikkelingen rondom de wet uiteengezet. Hoofdstuk 3 omvat de resultaten met betrekking tot aanvraag, afwijzing, instroom, proces, door-

stroom en uitkomsten en in hoofdstuk 4 staan de gegevens over dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen. In hoofdstuk 5 worden de uitkomsten van het onderzoek naar de duurzaamheid van schone lei beschreven en in hoofdstuk 6 staan de veranderingen in arbeidsmarktpositie en leefsituatie van ex-schuldenaren met een schone lei centraal. Afgesloten wordt met hoofdstuk 7, waarin de belangrijkste uitkomsten worden samengevat, conclusies worden getrokken en suggesties worden gedaan voor onderzoeksthema's voor de volgende meting(en).

De monitor vormt een update van de uitkomsten van de vijfde meting, dat wil zeggen dat alleen nieuwe gegevens en trends worden beschreven. De informatie over de jaren 1998 t/m 2008 staat (deels) wel in de tabellen en figuren, maar wordt niet opnieuw in de tekst beschreven.

2 De Wsnp: ontwikkelingen sinds de vijfde meting (2009)

Sinds de totstandkoming van de vijfde Monitor Wsnp in de eerset helft van 2009 zijn er geen wijzigingen geweest in het wettelijk kader voor de schuldsanering natuurlijke personen. In de Kamerdebatten over de Wsnp-monitoren is de aandacht meer gericht op de overheveling van de regierol bij de minnelijke schuldhulpverlening naar de gemeenten.¹ Hiertoe is in januari 2010 een wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer voor een Wet gemeentelijke schuldhulpverlening.² Het algemene uitgangspunt van dit wetsvoorstel is dat het schuldhulpverlening tot een wettelijke taak van gemeenten maakt en dat het een bodem legt in de gemeentelijke schuldhulpverlening. Dit heeft als doel de gemeentelijke schuldhulpverlening effectiever te maken. Het wetsvoorstel richt zich daardoor primair richt tot gemeenten en niet tot de overige partijen die betrokken zijn bij de gemeentelijke schuldhulpverlening.³

Daarnaast is regelgeving in voorbereiding gericht op wijziging van de vergoedingensystematiek bewindvoering Wsnp. Dit heeft als doel te zorgen dat de bewindvoerder de vergoeding krijgt waar hij recht op heeft. In de nieuwe situatie blijft de hoogte van de vergoeding (subsidie + salaris) hetzelfde, maar wordt getracht deze totale vergoeding in zijn geheel uit de boedel te betalen. Elke keer dat de Raad voor Rechtsbijstand geen subsidie hoeft te betalen omdat het bedrag uit de boedel kan worden gehaald, wordt dit subsidiebedrag in een pot gestopt. Daaruit worden bewindvoerders betaald in die gevallen waar de boedel niet toereikend is. Deze wijziging zal er naar verwachting toe leiden dat schuldeisers in minder gevallen zullen willen aansturen op een Wsnp-traject, omdat de opbrengst van een minnelijke schuldregeling hoger zal zijn dan die op basis van een Wsnp-traject.⁴ Los hiervan zijn per 1 juli 2009 de subsidies en salarissen van bewindvoerders weer geïndexeerd.⁵ Op de begroting van Justitie zijn die subsidies voor 2010 en volgende jaren opgenomen voor een bedrag van € 18.580.000.⁶

In de vorige monitor is in hoofdstuk 2 aandacht besteed aan het oordeel van het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) over het Landelijk Informatiesysteem Schulden (LIS). Naar aanleiding van de bezwaren van het CBP tegen het LIS heeft de Minister van Financiën bij wijze van alternatief drie opties aan de Tweede Kamer

1 Bijl. Hand. II 2008/2009 31700 VI, nr. 109. Zie ook Bijl. Hand. I 2009/2010 29942, E.

2 Bijl. Hand. II 2009/2010 32291, nrs. 1-4. De laatste stand [dd 1 mei 2010] is het antwoord van de regering in de Nota naar aanleiding van het Verslag van 13 april 2010 (Bijl. Hand. II 2009/2010 32291, nr. 6.).

3 Bijl. Hand. II 2009/2010 32291, nr. 6, § 3.1.

4 Bijl. Hand. II 2009/2010 32291, nr. 6 § 2, slot.

5 Besluiten van 15 juni 2009, Stcrt. 2009 10799 en 10803.

6 Bijl. Hand. II 2009/2010 32335, nr. 1, Bijlagen 1 en 2 (Subsidieoverzicht 2010, p. 221).

voorgelegd.⁷ Na overleg met de Tweede Kamer op 17 december 2009 heeft de minister een 'quick scan' van die opties toegezegd.⁸ De resultaten hiervan zijn op 31 maart 2010 aan de Tweede Kamer aangeboden. Hierin blijkt een voorkeur van de minister voor de optie om door middel van wetgeving het bestaansrecht en/of de taak van het LIS te formaliseren, waarbij gedacht kan worden aan het vastleggen van een publieke taak voor Stichting LIS in het kader van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening of de Wet op het financieel toezicht. Zo moet kunnen worden geborgd wie toegang krijgt tot welke gegevens en kan er worden vastgelegd dat niet-kredietverstrekkers geen toegang krijgen tot kredietgegevens die bij het BKR geregistreerd worden in het Centraal Krediet Informatiesysteem (CKI).⁹

7 Brief d.d. 15 december 2009 (Bijl. Hand. II 2009/2010 24515, nr. 173). Zie in dit verband ook de Monitor Betalingsachterstanden (Bijl. Hand. II 2009/2010 24515, nr. 171).

8 Bijl. Hand. II 2009/2010 24515, nr. 175.

9 Bijl. Hand. II 2009/2010 24515, nr. 184.

3 Van aanvraag tot uitstroom: de cijfers¹⁰

3.1 Aanvragen

Om een beeld te krijgen van een beoogd effect van de wetswijziging per 1 januari 2008 is in de vijfde meting het aantal aanvragen voor toelating tot de Wsnp en het percentage afwijzingen in de jaren 2005¹¹ en 2008 met elkaar vergeleken. In deze meting wordt 2009 als jaar toegevoegd om te zien of de in 2008 geconstateerde ontwikkelingen (daling van het aantal aanvragen en een gelijk blijvend afwijzingspercentage) in 2009 nog steeds zichtbaar is. In deze paragraaf wordt ingegaan op de aanvragen en in de paragraaf 3.2 op de afwijzingen.

Tabel 3.1 Aanvragen Wsnp per rechtbank in 2005, 2008 en 2009

	2005*	2008	2009
Alkmaar	536	537	586
Almelo	806	351	473
Amsterdam	1731	1112	1191
Arnhem	1378	650	771
Assen	595	364	468
Breda	1042	982	933
Den Haag	1342	1089	1527
Dordrecht	443	145	150
Groningen	1146	461	585
Haarlem	1245	561	817
's-Hertogenbosch	1092	602	809
Leeuwarden	385	358	522
Maastricht	818	773	543
Middelburg	563	346	104
Roermond	510	374	314
Rotterdam	1442	660	838
Utrecht	1357	463	564
Zutphen	818	321	354
Zwolle/Lelystad	1403	1122	1170
Totaal	18.652	11.271	12.719

* Som van het aantal afwijzingen, toepassingen en intrekkingen in 2008

10 In samenwerking met het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek). Een nadere onderzoeksverantwoording staat in bijlage 2.

11 De aantallen aanvragen in 2005 zijn niet geheel vergelijkbaar met die in 2008 en 2009, omdat het aantal in 2005 de som is van het aantal toepassingen, afwijzingen en intrekkingen in dat jaar, hetgeen vanwege de doorlooptijd tussen de datum van het indienen van het verzoekschrift en de datum van uitspraak tot (licht) andere aantallen leidt. Voor de ruwe vergelijking zijn deze aantallen goed bruikbaar.

Het aantal verzoeken om toepassing van de Wsnp (tabel 3.1) is in 2009 bijna 13% hoger dan in 2008 (12.719 versus 11.271), maar nog steeds aanzienlijk lager dan in 2005 (18.652). Bij 12 van de 19 rechtbanken is hetzelfde beeld te zien: een sterke daling in 2008 ten opzichte van 2005 en een stijging in 2009. Bij 8 van deze 12 rechtbanken is de stijging sterk (meer dan 15%): Almelo, Arnhem, Assen, Groningen, Haarlem, 's-Hertogenbosch, Rotterdam en Utrecht); bij 4 is deze beperkt (minder dan 10%): Amsterdam, Dordrecht, Zutphen en Zwolle/Lelystad.

Bij enkele (meest kleinere) rechtbanken in de zuidelijke provincies (Breda, Maastricht, Middelburg en Roermond) is ook in 2009 nog sprake van een daling van het aantal verzoeken. In Alkmaar en Leeuwarden is het aantal verzoeken in 2008 ongeveer gelijk aan dat in 2005 en stijgt het aantal in 2009. In Den Haag daalt het aantal verzoeken in 2008 sterk, maar is het aantal in 2009 zelfs hoger dan in 2005.

3.2 Afwijzingen

Het totale afwijzingspercentage is in 2009 iets lager dan in 2008: 14,8% versus 16,4%¹². De hoogste afwijzingspercentages in 2009 zijn bij de rechtbanken van Arnhem en Alkmaar; in 2008 waren deze bij de rechtbanken van Almelo en Rotterdam. Het laagste percentage in 2009 kent Middelburg (geen afwijzingen), gevolgd door Leeuwarden waar het percentage alle onderzochte jaren laag is ($\pm 4\%$). In 2008 was het afwijzingspercentage het laagst in Zutphen 3,5%).

In tabel 3.2 staan het aantal afgewezen Wsnp-verzoeken en het afwijzingspercentage¹³ per rechtbank.

De ontwikkeling van het afwijzingspercentage verschilt aanzienlijk tussen de rechtbanken. Bij de rechtbanken van Amsterdam en Breda is het percentage afwijzingen ook in het tweede jaar na de wetswijziging aanzienlijk lager dan in 2005. In Alkmaar en in iets minder sterke mate in 's-Hertogenbosch is het in 2008 al sterk gestegen afwijzingspercentage in 2009 nog fors hoger. Ook in Maastricht stijgt het percentage beide jaren.

Vier rechtbanken (Almelo, Middelburg, Roermond en Utrecht) kenden ten opzichte van 2005 een sterke stijging in 2008, gevolgd door sterke daling in 2009. Omgekeerd kenden de rechtbanken van Assen, Groningen en Zutphen in 2008 juist een sterke daling in het afwijzingspercentage waarna het percentage in 2009 weer sterk steeg. In Dordrecht en Den Haag was pas in 2009 sprake van een daling en bij de overige vijf rechtbanken is het afwijzingspercentage in alle jaren ongeveer gelijk.

12 Uit het lagere afwijzingspercentage icm. met een hoger aantal verzoeken in 2009 zou afgeleid kunnen worden dat het aantal toepassingen in 2009 hoger is dan in 2008. Dit blijkt niet het geval (zie § 3.3). Dit wordt door veroorzaakt door: 1. in 2009 is het percentage ingetrokken en niet-ontvankelijk verklaarde verzoeken in 2009 aanzienlijk hoger is (samen 12,9%) dan in 2008 (8,2%) en 2. er verstrijkt tijd tussen het indienen van een verzoek en een beslissing daarop. Op een deel van de verzoeken uit 2008 wordt pas in 2009 besloten etc. Bij een dalende of stijgende tendens van het aantal verzoeken ontstaan discrepanties zoals deze.

13 Het afwijzingspercentage is berekend als het aantal afwijzingen gedeeld door de som van het aantal afwijzingen, toepassingen en intrekkingen in een jaar. Dit leidt tot een ander getal dan wanneer het aantal afwijzingen gedeeld wordt door het aantal verzoeken in een jaar, omdat er tijd verstrijkt tussen het indienen van een verzoek en een beslissing daarop.

Tabel 3.2 Afwijzingen Wsnp-verzoeken per rechtbank in 2005, 2008 en 2009

	2005*		2008		2009	
	Aantal	Percentage*	Aantal	Percentage*	Aantal	Percentage*
Alkmaar	26	5,2	58	18,3	145	28,8
Almelo	174	22,1	162	30,5	42	11,3**
Amsterdam	368	22,2	118	11,9	105	9,6
Arnhem	390	28,3	144	27,3	207	30,0
Assen	50	8,8	18	5,9	26	8,2
Breda	211	21,0	94	10,3	86	9,1
Den Haag	96	22,2	47	24,5	185	15,8
Dordrecht	286	23,4	209	24,1	20	17,2
Groningen	68	7,9	22	4,9	50	9,1
Haarlem	143	12,1	47	10,4	91	11,8
's-Hertogenbosch	145	14,0	105	18,1	144	21,3
Leeuwarden	15	4,0	11	3,9	18	3,5
Maastricht	62	7,8	96	10,9	70	12,0
Middelburg	17	3,5	42	10,9	0	0,0
Roermond	44	9,1	86	21,4	32	11,8
Rotterdam	372	26,8	202	29,2	185	23,4
Utrecht	186	14,3	190	27,9	107	20,9
Zutphen	82	10,1	14	3,8	32	10,1
Zwolle/Lelystad	192	14,2	109	10,8	126	11,9
Totaal	2927	15,7	1774	16,4	1671	14,8

* Als percentage van de som van het aantal afwijzingen, toepassingen en intrekkingen. Omdat de toepassingen (maar niet de afwijzingen) bij een deel van de rechtbanken ook de omzettingen van faillissement naar Wsnp bevatten is het percentage een lichte onderschatting.

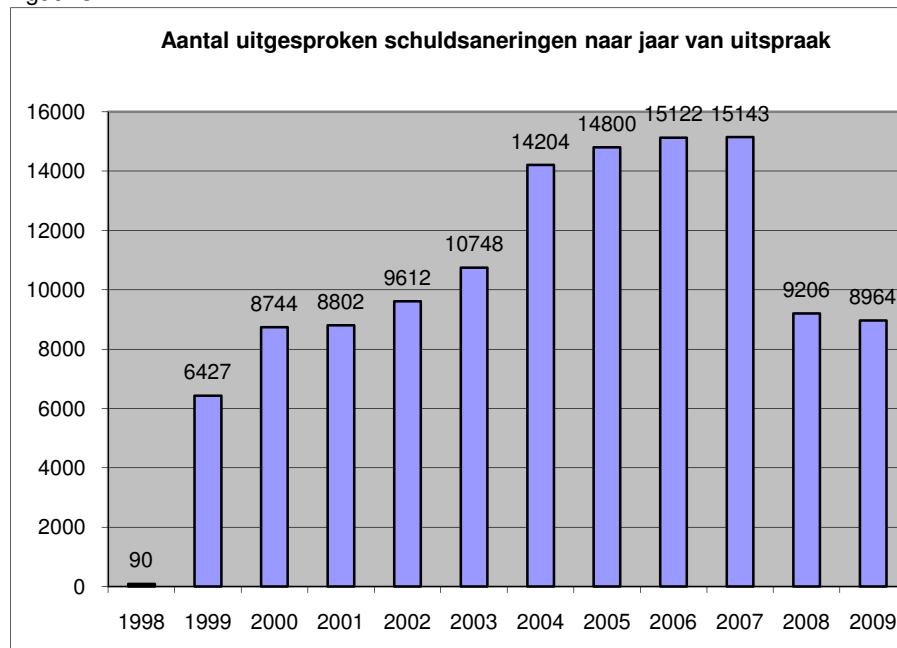
** Percentage is mogelijk lager, want het aantal intrekkingen niet bekend.

3.3 Instroom

3.3.1 Aantallen

Het aantal uitgesproken schuldsaneringen is in 2009 licht gedaald (figuur 3.1). Dit komt doordat in het eerste halfjaar nog sprake was van een sterke daling ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder. In het derde kwartaal van 2009 is het aantal uitspraken echter voor het eerst sinds eind 2007 weer toegenomen. In het vierde kwartaal heeft de stijging zich versterkt voortgezet, waarschijnlijk als gevolg van de economische crisis. In 2009 zijn in totaal bijna 9000 wettelijke schuldsaneringen uitgesproken.

Figuur 3.1

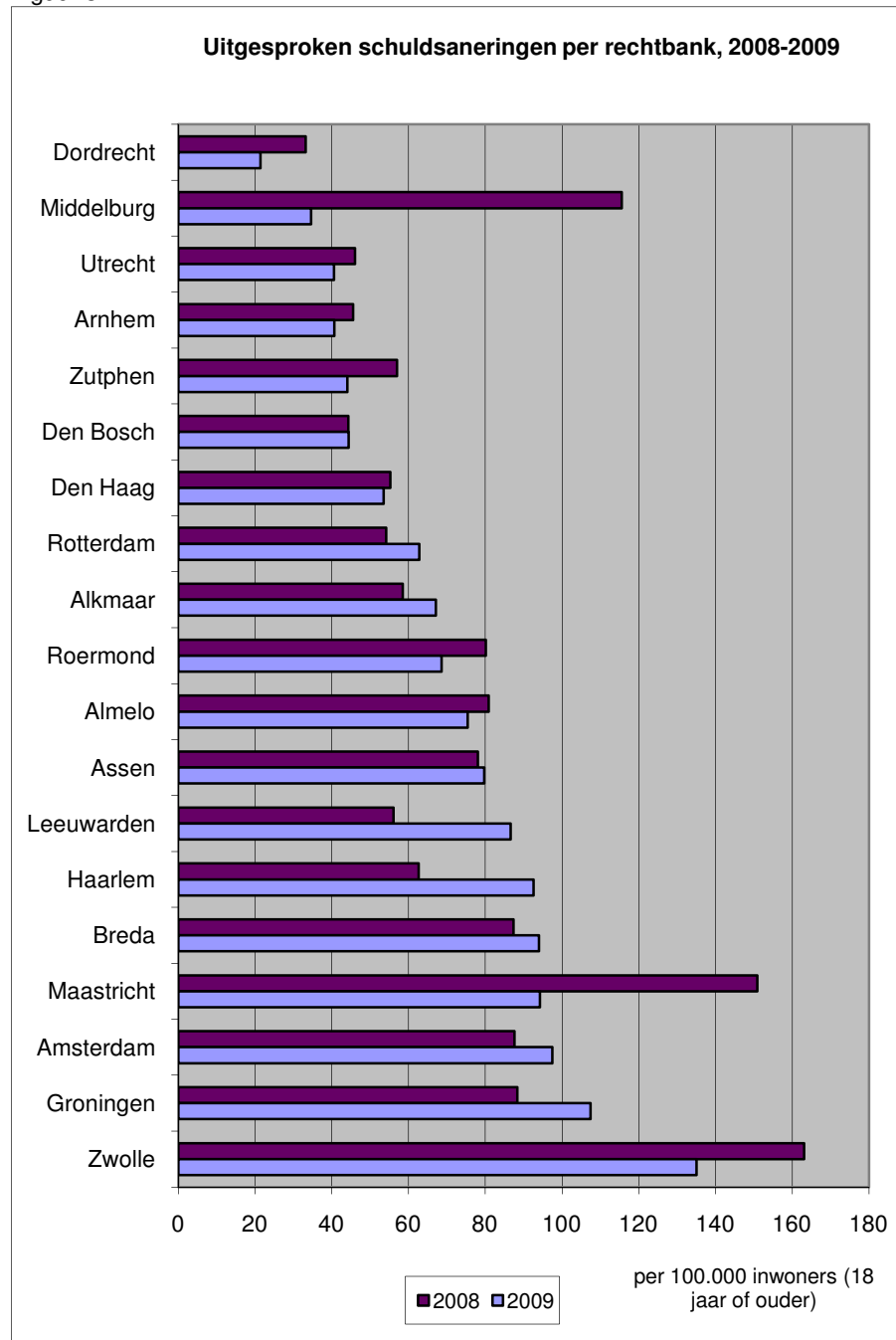
Bron: CBS

Om de aantallen uitspraken bij de verschillende rechtbanken met elkaar te kunnen vergelijken, wordt gekeken naar het aantal uitspraken per 100.000 inwoners van 18 jaar of ouder in het betreffende arrondissement. Deze relatieve aantallen uitgesproken schuldsaneringen lopen sterk uiteen (figuur 3.2). In 2009 werden, net als in 2008, in relatieve zin verreweg de minste schuldsaneringen uitgesproken door de rechtbank in Dordrecht (21,3 per 100.000 volwassenen). Ook in Middelburg was dat aantal met 34,6 uitspraken per 100.000 volwassenen relatief laag, maar hier is sprake van een zeer forse daling in vergelijking met 2008 toen er hier nog 115,6 per 100.000 volwassenen werden uitgesproken. In Zwolle werden in 2009 relatief de meeste schuldsaneringen uitgesproken (135 per 100.000 inwoners van 18 jaar of ouder).

De arrondissementen tonen een zeer wisselend beeld. In Middelburg was sprake van de grootste daling: hier nam het aantal uitspraken per 100.000 inwoners met 70% af ten opzichte van 2008. Navraag leert dat de wet hier streng wordt toegepast en er in het eerste halfjaar van 2008 nog een achterstand bij de aanvragen weggewerkt moest worden.

Ook in Dordrecht en Maastricht daalde het aantal nieuwe zaken nog flink. In Dordrecht zijn in 2009 maar 79 schuldsaneringen uitgesproken. Bij de rechtbanken van Leeuwarden en Haarlem was sprake van een sterke toename van rond de 50%.

Figuur 3.2

Bron: CBS

3.3.2 Omzettingen van faillissement in schuldsanering

Voor het eerst in deze monitor is het aantal omzettingen van een faillissement in een schuldsanering in kaart gebracht (tabel 3.3) voor de jaren 2005 t/m 2009¹⁴. Het aantal omzettingen ligt rond de 500 a 600 per jaar. Zij maken jaarlijks circa 5% uit van de totaal instroom. Er lijkt een licht stijgende tendens zichtbaar in dit percentage.

Tabel 3.3 Aantal omzettingen van faillissement in schuldsanering per jaar

	Aantal	Als percentage van de instroom
2005	609	4,1%
2006	598	4,0%
2007	535	3,5%
2008	481	5,2%
2009	641	7,2%

Bron: CIR (2005) en Rvr

3.3.3 Kenmerken

Ook in deze monitor zijn enkele kenmerken van de schuldsaneringszaken onderzocht. Ten eerste blijkt (tabel 3.4) dat sinds de start van de Wsnp het aandeel dubbele boedels¹⁵ vrijwel constant is gebleven. In 2009 kwam het net zoals voorgaand jaar uit op 23%. Gemiddeld over de periode 2001-2009 was het aandeel dubbele boedels 22%.

Tabel 3.4 Kenmerken zaken op boedelniveau, naar jaar van uitspraak (in %)

	2006	2007	2008	2009	Totaal 1999-2009
Boedel					
Enkele boedel ¹	77,4	77,4	77,1	77,4	78,3
Dubbele boedel ¹	22,6	22,6	22,9	22,6	21,7
N (boedels)	12329	12365	7490	7305	87575
Zaaksoort					
Ex-ondernemer	16,6	15,3	16,8	19,6	17,3
Particulier	83,4	84,7	83,2	80,4	82,7
N (boedels)	12329	12365	7490	7305	102636

¹ Dit gegeven wordt pas sinds 2001 geregistreerd

Bron: CBS

14 Gegevens van eerdere jaren zijn niet elektronisch beschikbaar

15 Een dubbele boedel is hier een boedel die uit twee zaken bestaat, namelijk de zaak van de schuldenaar en de zaak van de persoon met wie de schuldenaar in algehele gemeenschap van goederen is gehuwd of een geregistreerd partnerschap heeft afgesloten en die tevens is toegelaten tot de wettelijke schuldsanering.

Een schuldsanering kan betrekking hebben op een particulier of een (voormalig) ondernemer. Het aandeel boedels dat betrekking had op een (ex-)ondernemer lag in 2009 hoger dan in de voorgaande jaren. In 2009 ging het om 20% van de boedels, terwijl dit in de voorgaande drie jaar varieerde van 15 tot 17%.

Tabel 3.5 toont enkele kenmerken van de personen die per jaar in de wettelijke schuldsanering terechtkomen. Bekeken naar huishoudensvorm¹⁶ blijkt dat het aandeel alleenstaanden in 2009 vrijwel constant is gebleven en uitkwam op 41%. Het aandeel eenoudergezinnen is weer gestegen tot meer dan 20%. Het aandeel personen deel uitmakend van een stel zonder kinderen is juist afgenomen tot bijna 14%. Een kwart van de zaken betrof een persoon deel uitmakend van een stel met kinderen. De gemiddelde leeftijd van de schuldenaren is na jarenlange toename in 2009 vrijwel constant gebleven met 41,8 jaar (2008: 41,9 jaar).

Tabel 3.5 Kenmerken zaken op zaakniveau, naar jaar van uitspraak (in %)

	2006	2007	2008	2009	Totaal 1999- 2008
Huishoudensvorm					
Alleenstaand	40,2	40,4	41,4	41,0	34,3
Eenoudergezin	18,1	20,0	18,2	20,3	15,4
Behoort tot stel met kinderen	27,0	24,6	24,2	25,0	28,9
Behoort tot stel zonder kinderen	14,6	14,9	16,2	13,7	21,3
N (zaken)	3366	1625	2464	3217	26191
Leeftijd					
18-20 jaar	0,3	0,3	0,2	0,1	0,5
21-35 jaar	34,2	31,5	30,4	30,8	37,3
36-50 jaar	44,9	46,8	47,6	47,4	44,5
51-64	18,1	18,7	19,4	19,2	15,7
65 jaar en ouder	2,4	2,7	2,5	2,5	1,9
Gemiddelde leeftijd in jaren	41,1	41,6	41,9	41,8	40,1
N (zaken)	15112	15135	9196	8958	121701
Sekse					
Man	49,8	49,0	50,3	51,8	51,7
Vrouw	50,2	51,0	49,7	48,2	48,3
N (zaken)	4934	2671	2796	3321	36965

Bron: CBS

Gegevens uit de 285-verklaring

Bij de aanvraag van een wettelijke schuldsanering moet de schuldenaar een verzoekschrift indienen en een verklaring (volgens artikel 285, lid 1e van de Faillissementswet).

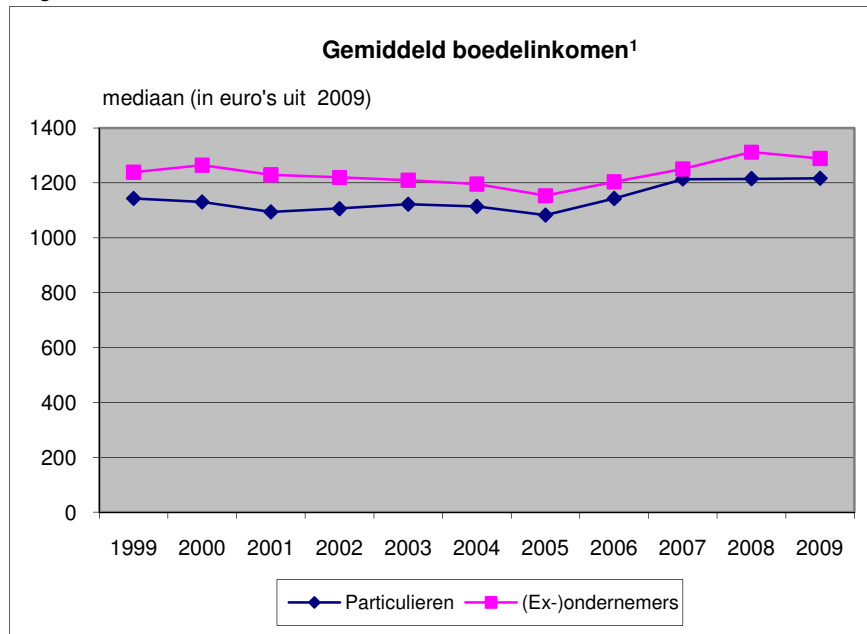
¹⁶ De huishoudensvorm wordt op het niveau van de schuldenaar weergegeven, en niet op het niveau van een huishouden. Dit betekent dat een stel waarvan beide partners in de Wsnp zitten, nu tweemaal geteld wordt als "deel uitmakend van een stel". Reden is dat niet alle stellen die samen een huishouden vormen, eenvoudig en betrouwbaar genoeg uit het bestand gehaald kunnen worden.

mentswet). Op deze zogenaamde **285-verklaring** staan onder andere financiële gegevens van de schuldenaar vermeld, zoals diens inkomen, de hoogte van de schulden, gegevens over het ontstaan en de aard van de schulden en gegevens over de minnelijke schuldhelpverlening. Op de volgende pagina's worden enkele kenmerken afkomstig uit de 285-verklaringen besproken.

Boedelinkomen¹⁷ en schuldenlast¹⁸

Het gemiddelde inkomen¹⁹ per boedel in de schuldsaneringsregeling bedroeg in 2009 voor particulieren 1216 euro en voor (voormalige) ondernemers 1289 euro.

Figuur 3.3

¹ gecorrigeerd voor inflatie

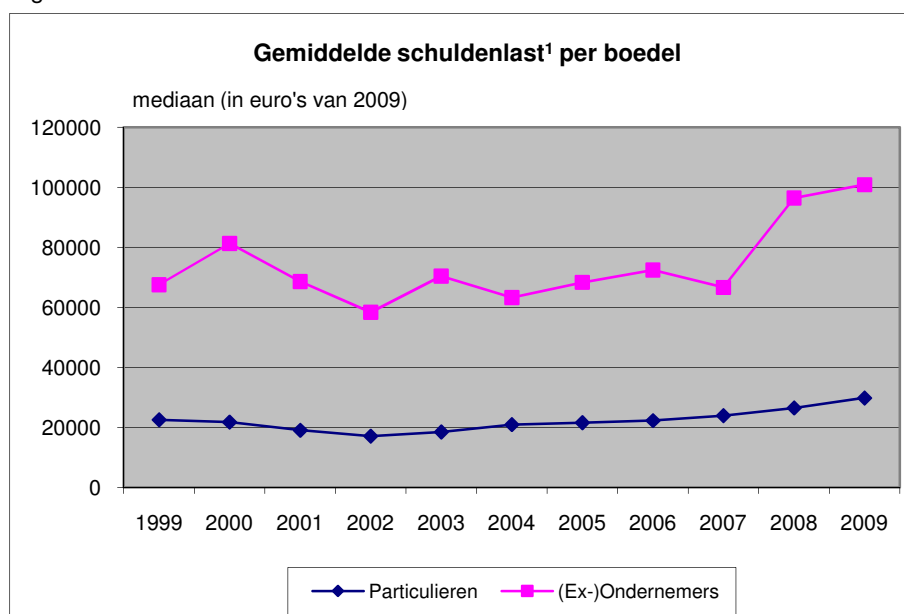
Bron: CBS, 285-verklaringen

- 17 Het boedelinkomen is het inkomen dat in één boedel valt. Bijzondere bijstand, kinderbijslag, studiefinanciering, uitkeringen op grond van de wet tegemoetkoming studiekosten, huurtoeslag, pleegkindvergoeding, vangnetregeling, woonkostentoeslag, zorgtoeslag, kinderopvangtoeslag/tegemoetkoming kosten kinderopvang, en wezenuitkering vallen hier niet onder.
- 18 Het inkomen en de schuldenlast worden mogelijk te laag ingeschat. In sommige gevallen is het inkomen in de 285-verklaring namelijk niet het feitelijke inkomen, maar het (lagere) inkomen dat resteert na aftrek van de beslagen. Ook zijn niet altijd alle schulden opgenomen in de verklaring. Dit is het geval wanneer de verklaring is gebaseerd op alleen de gegevens die zijn geregistreerd in het minnelijke traject, wanneer de schuldeninventarisatie voortijdig is gestaakt vanwege het niet kunnen sluiten van een akkoord met de schuldeisers en/of wanneer er in de tijdspanne tussen het opmaken van de verklaring en de instroom in de Wsnp nieuwe schulden gemaakt zijn.
- 19 Hier is de mediaan (de middelste waarneming) als maat gebruikt. De reden hiervoor is dat het rekenkundig gemiddelde in dit geval minder betrouwbaar is vanwege enkele zeer hoge inkomens die dit gemiddelde sterk omhoog halen.

Voor particulieren is het inkomen in vergelijking met 2008 constant gebleven en bij (ex-) ondernemers was sprake van een lichte daling. Gecorrigeerd voor inflatie bedraagt de totale inkomensstijging over de periode 1999-2009 voor particulieren 6,4% en voor (ex-)ondernemers ongeveer 4%. Gedurende deze hele periode lag het inkomen van particulieren steeds net iets onder dat van de (ex-) ondernemers. Daarbij valt op te merken dat het inkomen van de (ex-)ondernemers in 2009 voor het eerst sinds 2005 is gedaald, en dat het inkomen van particulieren al twee jaar vrijwel gelijk is gebleven.

De gemiddelde²⁰ schuldenlast per boedel is in 2009 voor (ex-)ondernemers opnieuw toegenomen. Ook in 2008 was deze al fors gestegen in vergelijking met de voorgaande jaren (figuur 3.4). In 2009 hadden (voormalige) ondernemers gemiddeld een schuld van 100.900 euro, terwijl dit bedrag tot en met het jaar 2007 rond de 70.000 euro schommelde. Bij de particulieren is de gemiddelde schuld per boedel sinds 2002 constant gestegen. In 2009 kwam het gemiddelde schuldbedrag per boedel uit op 29.800 euro.

Figuur 3.4

¹ gecorrigeerd voor inflatie

Bron: CBS, 285-verklaringen

20 Ook hier is gebruik gemaakt van de mediaan, om dezelfde reden als bij het inkomen.

Ontstaan van schulden en voortraject schuldsanering

De redenen waardoor de schulden zijn ontstaan verschillen duidelijk tussen particulieren en (voormalige) ondernemers (tabel 3.6). In 2009 was een terugval in inkomen voor 87% van de (ex-)ondernemers de belangrijkste oorzaak van de schulden. Deze oorzaak werd aanmerkelijk meer genoemd dan in 2008. Mogelijk is dit een gevolg van de economische crisis.

Tabel 3.6 Kenmerken van schulden (in %)

	Particulieren			Ondernemers		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
<i>Reden van schulden²¹</i>						
Echtscheiding	18,9	21,1	21,6	11,3	13,2	12,3
Inkomensterugval	48,0 *	47,5 *	52,0 *	84,7 *	75,5 *	87,4
Overbesteding	42,9 *	37,6 *	36,5 *	15,8	17,7	15,6
Compensatie	30,3 *	32,9 *	36,0 *	15,3	19,1	15,6
N	1719	1799	2481	177	220	366
<i>Voorkomen schuldtypen die een weigeringsgrond kunnen vormen</i>						
Boete voor verkeersover-treding	11,0 *	4,5 *	7,7 *	11,8 *	4,0 *	6,3 *
Boete als schadevergoe-ding	0,6	0,4	0,5	0,8	-	0,8
Boete voor misdrijf	2,1 *	1,0 *	0,7 *	2,4	0,6	0,8
Fraude	3,6	3,0	2,9	1,6	0,6	2,2
Belastingenschuld	23,8	22,4	24,6	37,0	31,3	32,8
N	807	1847	2677	127	329	506

* p < 0,01

Bron: CBS, 285-verklaringen.

Ook bij particulieren was inkomensterugval de belangrijkste oorzaak voor het ontstaan van de schulden. Maar daarnaast waren compensatieschulden (te veel uitgeven als compensatie voor psychisch onwelbevinden, zich uitend in alcohol-, drugs, gok- of koopverslaving etc.) en overbesteding bij particulieren belangrijke oorzaken (beide rond 36%). Daarbij is in 2009 het aandeel compensatieschulden wederom

21

Deze 4 typen schulden worden onderscheiden in de 285-verklaring.

Overbestedingsschulden: meer uitgeven dan er inkomsten zijn; ook aan niet-noodzakelijke producten.

Gedragsschulden (compensatieschulden): te veel uitgeven als compensatie voor psychisch onwelbevinden: veelal schulden als gevolg van alcohol-, drugs, gok- of koopverslaving.

gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar. Bij (voormalige) ondernemers is deze reden als oorzaak juist wat gedaald tot 16 procent.

Wat betreft de schuldtypen die een weigeringsgrond voor toelating tot de Wsnp kunnen vormen (boetes voor verkeersovertredingen en misdrijven, boetes als schadevergoeding, en fraude) blijkt dat van de instroom in 2009 8% van de particulieren en 6% van de (ex-) ondernemers een of meer boetes voor verkeersovertredingen heeft gehad. Daarnaast heeft 3% van de particulieren en 2% van de ondernemers een of meer fraudevorderingen gehad. Boetes voor misdrijven en boetes als schadevergoeding komen beide bij minder dan 1% van de schuldenaren voor. Belastingsschulden, ten slotte, komen voor bij één op drie (ex-) ondernemers en bij een kwart van de particulieren.

Tabel 3.7 bevat een aantal gegevens over het minnelijke traject. Net als in 2007 en 2008 worden de 285-verklaringen nog altijd in verreweg het grootste deel van de gevallen opgemaakt door een instantie voor schuldhulpverlening of budgetbeheer. Dit geldt voor zowel particulieren (84% van de zaken) als voor (voormalige) ondernemers (92%). Daarbij blijkt dat bij particulieren het aandeel 285-verklaringen opgemaakt door de dienst Sociale Zaken van de gemeente of het CWI weer (bijna) is gehalveerd ten opzichte van 2008 (van 19 naar 10%).

Voorafgaand aan een schuldsanering in 2009 is bij 88% van de particulieren en 55% van de (ex-)ondernemers een minnelijk traject gestart. Bij particulieren was dit percentage in 2007 en 2008 duidelijk lager (respectievelijk 78 en 77%), bij (ex-) ondernemers juist hoger (62 en 59%).

Het aandeel Wsnp-zaken waarbij tijdens het minnelijk traject een akkoord is aangeboden, is sterk toegenomen. In 2009 werd bij 69% van de particulieren en bij 35% van de (ex-)ondernemers een akkoord aangeboden in het minnelijk traject. In 2008 waren deze percentages nog respectievelijk 49% en 21%.

Het aandeel schuldenaren dat gebruik maakt van hulpmiddelen om de financiën weer onder controle te krijgen, is in 2009 zowel bij particulieren als bij ex-ondernemers toegenomen ten opzichte van de jaren 2007 en 2008. Veruit het meest gebruikte hulpmiddel bij particulieren is budgetbeheer. Meer dan de helft van de particulieren maakte er in 2009 gebruik van. Door (ex-) ondernemers wordt veel minder gebruik gemaakt van hulpmiddelen. Maar ook binnen deze groep was budgetbeheer met 17% het meest populair.

Tabel 3.7 Overige gegevens uit de 285-verklaringen (in %)

	Particulieren			Ondernemers		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
<i>Instantie die verklaring opmaakte</i>						
GSD/CWI	15,3 *	18,5 *	9,8 *	9,2	7,1	6,2
Schuldhelpverlening/budgetbeheer	81,9 *	76,5 *	84,1 *	87,4	91,1	91,5
Maatschappelijk werk	2,8 *	5,1 *	5,7 *	2,9	1,8	2,0
Onbekend	-	-	0,3	0,6	-	0,3
N	1133	943	1230	174	282	307
Minnelijk traject gestart	78,3 *	76,7 *	88,3 *	61,9	58,7	55,5
N	1938	2106	2698	247	373	519
Akkoord aangeboden in minnelijk traject	42,0 *	48,8 *	69,4 *	27,2 *	21,1 *	35,2 *
N	1813	2000	2615	213	308	489
<i>Doorverwezen door schuldhulpverlener naar:</i>						
Maatschappelijk werk	7,1	5,7	6,7	1,6	2,9	2,3
Huisarts	0,1	0,4	0,2	0,4	-	-
Verslavingszorg	0,8	0,8	0,6	-	0,3	0,2
Andere instantie	7,1 *	7,6 *	5,1 *	3,2	2,7	2,5
Niet verwezen	86,5	87,6	88,7	95,5	94,6	95,8
<i>Gebruikte voorzieningen</i>						
Geen	50,2 *	45,4 *	37,9 *	80,6	83,1	75,1
Budgetbeheer	41,0 *	45,8 *	52,0 *	13,0	12,6	17,7
Budgettraining	2,1 *	3,6 *	3,7 *	1,2	2,4	1,5
Budgetbegeleiding	20,6 *	22,4 *	26,1 *	8,1	7,8	5,4
Gesprekkenmodel	6,3 *	6,7 *	11,9 *	3,6	2,9	6,7
N	1938	2106	2698	247	373	519

* p < 0,01

Bron: CBS, 285-verklaringen.

3.4 Proces

Hogerberoepzaken

In de periode 1998-2009 zijn in totaal 1953 schuldsaneringen van start gegaan na een hoger beroep. Dat komt neer op 1,6% van het totale aantal schuldsaneringen dat in deze periode is gestart (tabel 3.8). In deze periode lag het aandeel hogerberoepzaken met 2,2% het hoogst in het ressort Arnhem en het laagst in het ressort Leeu-

warden met 0,8%.

Tabel 3.8 Toepassingen na hoger beroep naar ressort, 1998 – 2009

	2006	2007	2008	2009	Gemiddelde 1998-2009
Amsterdam	1,3	1,6	1,5	1,1	1,3
Arnhem	2,4	3,5	1,7	2,0	2,2
Den Haag	2,8	2,8	4,2	1,3	1,8
's-Hertogenbosch	1,2	1,9	1,6	1,5	1,4
Leeuwarden	1,4	0,8	0,2	1,1	0,8
Nederland	1,8	2,2	2,0	1,4	1,6

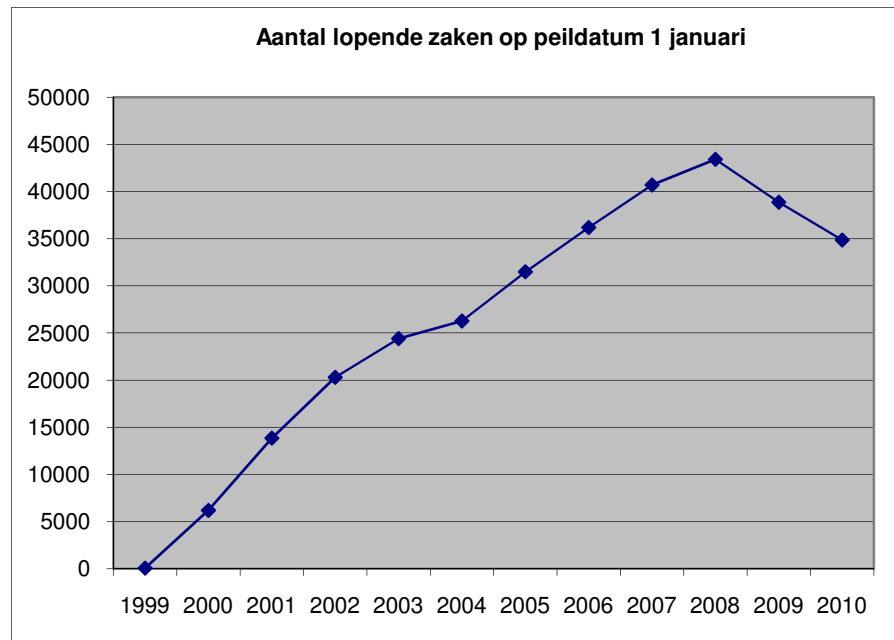
Bron: CBS

Als we de ontwikkeling van het percentage hogerberoepzaken door de jaren heen vergelijken, valt op dat dit aandeel in het ressort Den Haag in 2009 fors is gedaald na enige jaren van continue stijging: van meer dan 4,2% in 2008 tot 1,3% in 2009. In heel Nederland bedroeg in 2009 het percentage zaken na hoger beroep 1,4%. Dit is het tweede jaar op rij waarin sprake is van een daling: in 2007 was het percentage nog 2,2%.

Het aantal lopende schuldsaneringszaken is in 2009 verder gedaald. Op 1 januari 2010 stonden nog 34,8 duizend zaken open, 10% minder dan op 1 januari 2009 (figuur 3.6). Hiermee is het aantal lopende zaken onder het niveau van 2006 gedaald. Sinds de wetwijziging van 1 januari 2008 worden er meer schuldsaneringen beëindigd dan uitgesproken. Vóór het jaar 2008 nam het totale aantal lopende zaken juist elk jaar toe.

Vooraf in de arrondissementen Dordrecht, Middelburg en Utrecht is het aantal lopende zaken in 2009 bovengemiddeld sterk gedaald. In het arrondissement Leeuwarden is het aantal lopende zaken juist met 9% toegenomen.

Figuur 3.6

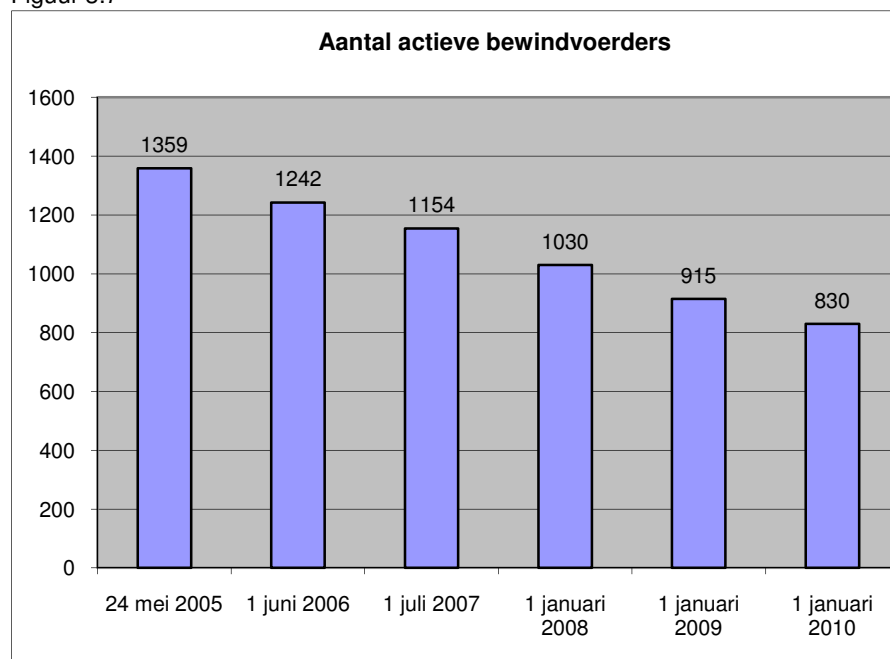

Bron: CBS

Bewindvoerders

Het aantal actieve bewindvoerders (bewindvoerders met een of meer lopende zaken)²² is in 2009 verder gedaald (figuur 3.7). Op 1 januari 2010 telde Nederland 830 actieve bewindvoerders, 85 minder dan een jaar eerder. Halverwege 2005 waren nog 1359 bewindvoerders actief.

Figuur 3.7

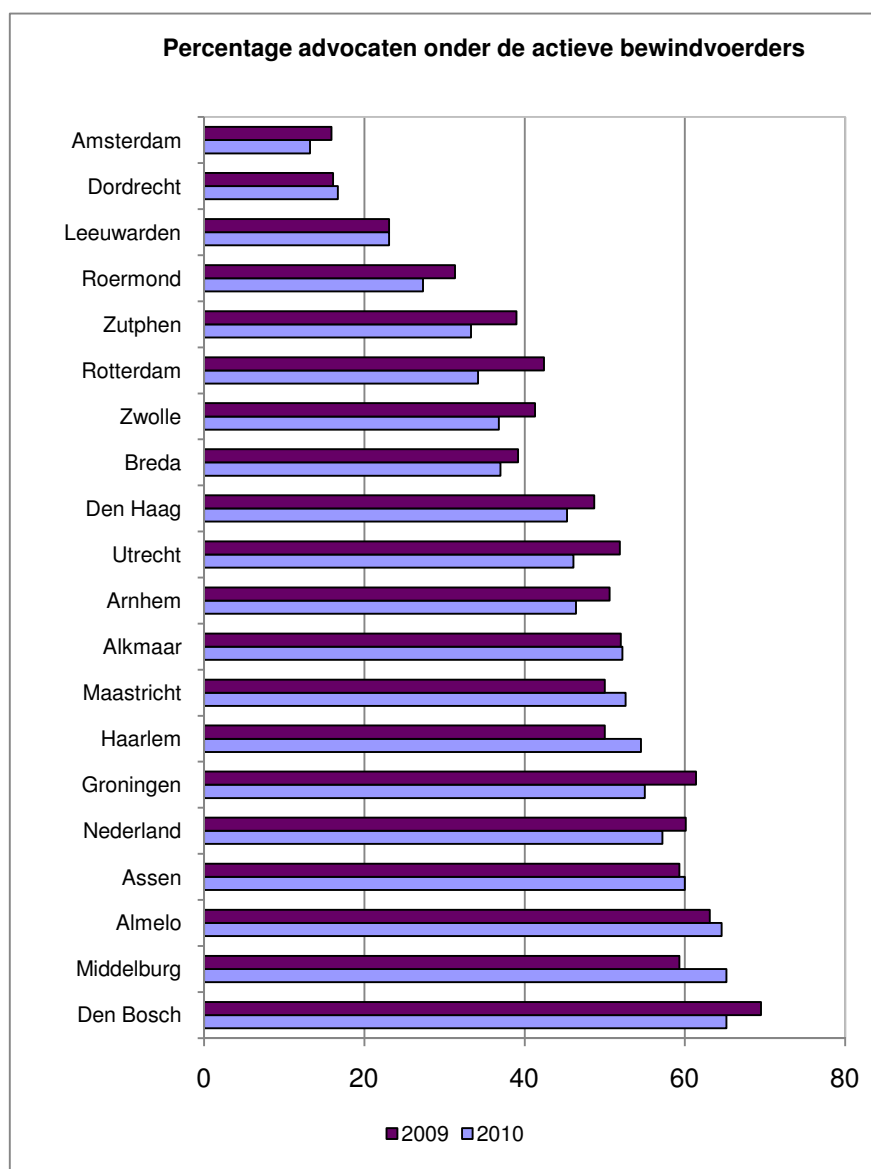
Bron: 2005 t/m 2007: IVA, 2008, 2009 en 2010 : CBS

Ook het aandeel advocaten onder de actieve bewindvoerders nam in 2009 verder af en kwam op 1 januari 2010 uit op 57%, terwijl dit halverwege 2005 nog bijna 80% was. De advocaten behandelen echter een relatief klein deel van de Wsnp-zaken: begin 2010 was in 13% van alle Wsnp-zaken een advocaat de bewindvoerder. Eind mei 2005 was dat nog bij 24% van de lopende schuldsaneringen.

Het percentage advocaten onder de actieve bewindvoerders verschilt sterk tussen de arrondissementen (figuur 3.8). De kleinste aandelen zien we in 2010 in Amsterdam (13%) en Dordrecht (17%). In Almelo, Middelburg en Den Bosch is het percentage advocaten met 65% verreweg het hoogst.

²² Sinds de vierde meting (editie 2008) wordt het aantal actieve bewindvoerders gerapporteerd, in plaats van het aantal ingeschreven bewindvoerders zoals in de voorgaande metingen. De reden hiervoor is dat ingeschreven bewindvoerders zonder lopende zaken lang niet altijd beschikbaar zijn voor nieuwe zaken. De bewindvoercapaciteit wordt daarom beter weergegeven met alleen de actieve bewindvoerders.

Figuur 3.8

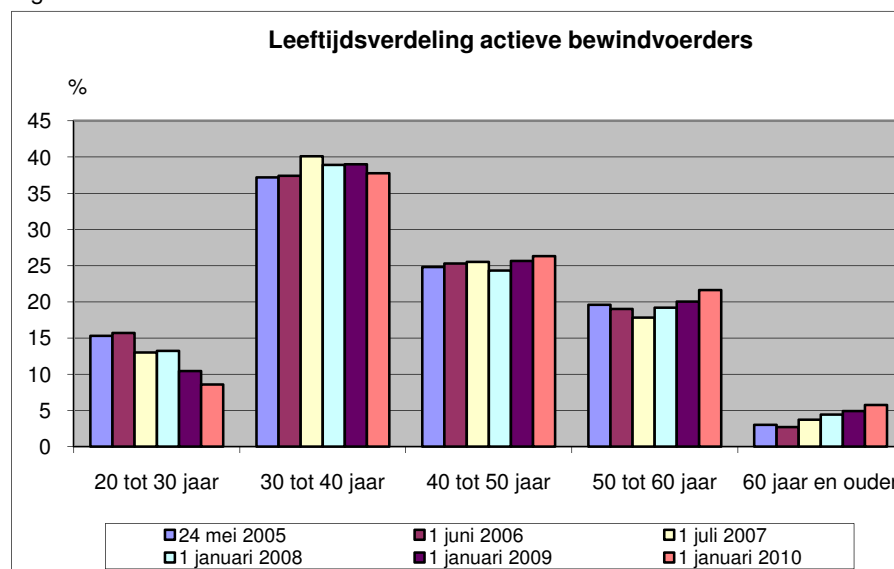

Bron: CBS

In 2009 is de gemiddelde leeftijd van de actieve bewindvoeders, net als in de voorgaande jaren, gestegen ten opzichte van een jaar eerder. Op 1 januari 2010 waren de actieve bewindvoeders gemiddeld 42,3 jaar oud, terwijl dat op 1 januari 2009 nog 41,5 jaar was. De toename van de gemiddelde leeftijd is ook terug te zien in de leeftijdsverdeling van de bewindvoeders (figuur 3.9). Het aandeel van de leeftijdsgroepen 20 tot 30 jaar en 30 tot 40 jaar is afgenomen, terwijl in de leeftijdsgroepen boven

de 40 jaar alleen maar stijgingen hebben plaatsgevonden. Sinds halverwege 2005 is het aandeel van de groep 20 tot 30 jaar bijna gehalveerd, terwijl de groep van 60 jaar en ouder juist bijna is verdubbeld (maar 6% nog altijd bescheiden is).

Figuur 3.9

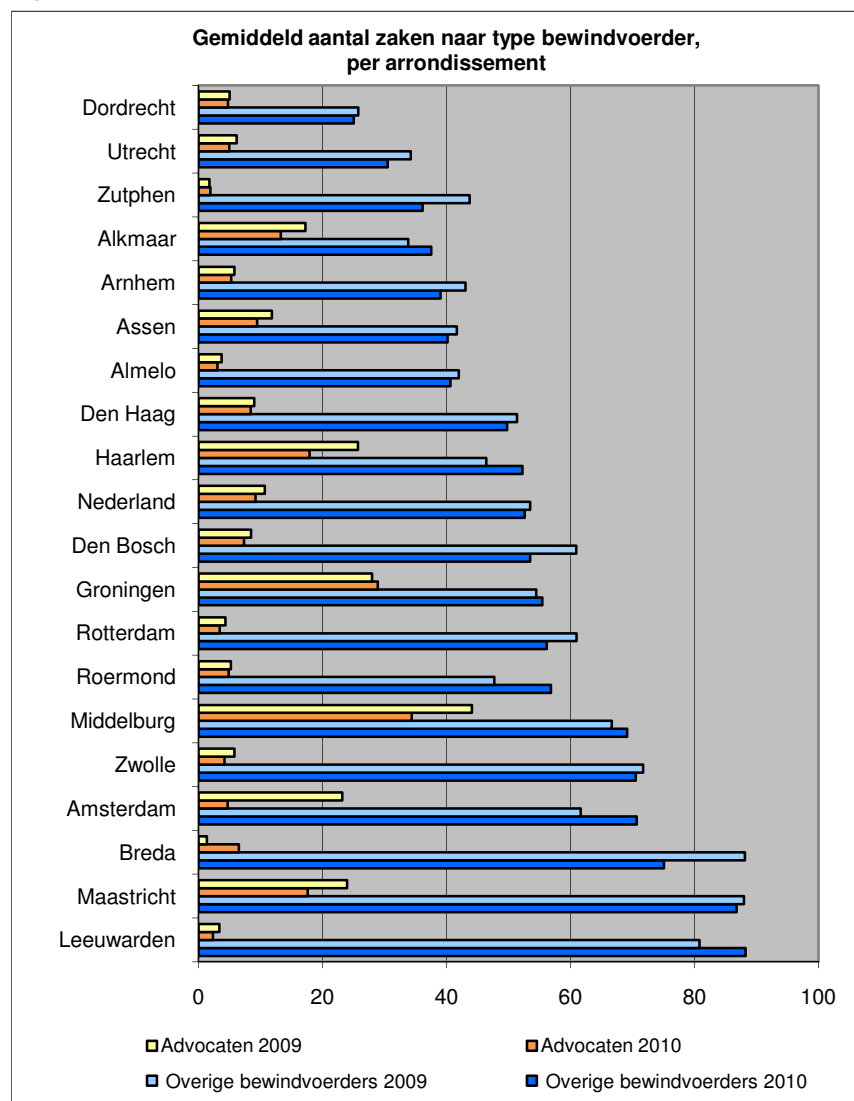
Bron: 2005 t/m 2007: IVA, 2008, 2009 en 2010 : CBS

Op 1 januari 2010 waren er in totaal 34,8 duizend lopende zaken die behandeld werden door 830 (actieve) ingeschreven bewindvoerders. Dat komt overeen met gemiddeld 42 zaken per actieve bewindvoerder, ongeveer evenveel als op 1 januari van de twee voorgaande jaren. Dit getal zegt niet zoveel aangezien er grote verschillen zijn tussen het gemiddelde aantal zaken van een advocaat en van een bewindvoerder-niet-advocaat. Gemiddeld heeft een advocaat 9 zaken in behandeling op 1 januari 2010 en een bewindvoerder-niet-advocaat 53. Er zijn hierin wel aanzienlijke verschillen tussen arrondissementen. In figuur 3.10 staat het gemiddelde aantal zaken naar type bewindvoerder per arrondissement in 2009 en in 2010. Per arrondissement zien we dat het gemiddelde aantal zaken voor de advocaten op 1 januari 2010 in Middelburg (34 zaken per advocaat) en Groningen (29 zaken per advocaat) verreweg het hoogst was. In Zutphen en Leeuwarden was dit aantal met gemiddeld 2 zaken per advocaat het laagst. Voor de bewindvoerders-niet-advocaat was de werklust op 1 januari 2010 in Leeuwarden en Maastricht met gemiddeld 88 respectievelijk 87 zaken per bewindvoerder het hoogst. In Dordrecht hadden de bewindvoerders-niet-advocaat op 1 januari 2010 de minste zaken in behandeling (gemiddeld 25 per persoon).

Het gemiddelde aantal zaken per advocaat daalt in 2010 ten opzichte van 2009 in de meeste arrondissementen. Alleen in Breda is er een relatief sterke stijging en in Groningen en Zutphen een lichte. Het gemiddelde aantal zaken van niet-advocaten stijgt

in 6 van de 19 arrondissementen (Amsterdam, Leeuwarden, Roermond, Middelburg, Alkmaar, Haarlem en Groningen) en daalt bij de rest.

Figuur 3.10

Bron: CBS

Als vuistregel wordt een maximum van 250 zaken²³ per bewindvoerder gehanteerd. Met een landelijk gemiddelde van 42 zaken per actieve bewindvoerder is er in principe dus ruim voldoende bewindvoercapaciteit²⁴. Op 1 januari 2010 waren er slechts 16 bewindvoerders die meer dan 250 lopende zaken²⁵ behandelden. Twee jaar eerder waren dit er nog 26.

Er blijkt een samenhang te zijn tussen het aandeel advocaten onder de bewindvoerders in een arrondissement en het aantal zaken dat advocaten hebben. In de arrondissementen waar advocaten gemiddeld de meeste zaken hebben is het percentage advocaten onder de bewindvoerders groter: bij een gemiddelde van minder dan 5 zaken per advocaat is gemiddeld 33% van de bewindvoerders advocaat; bij 5-10 zaken per advocaat is 51% van de bewindvoerders advocaat en bij meer dan 10 zaken per advocaat is 56% van de bewindvoerders advocaat. Er is geen samenhang tussen het aantal zaken van een niet-advocaat en het aandeel niet-advocaten in een arrondissement.

Net als in de voorgaande jaren was de overgrote meerderheid van de (actieve) bewindvoerders op 1 januari 2010 werkzaam in één arrondissement (tabel 3.9). Slechts 2,5% van de actieve bewindvoerders was werkzaam in meer dan drie arrondissementen.

Tabel 3.9 Bewindvoerders naar aantal arrondissementen waarin actief

	1 juni 2006		1 januari 2008		1 januari 2009		1 januari 2010	
	<i>aantal</i>	<i>%</i>	<i>aantal</i>	<i>%</i>	<i>aantal</i>	<i>%</i>	<i>aantal</i>	<i>%</i>
Eén arrondissement	894	72,0	844	81,9	737	80,5	668	80,5
Twee arrondissementen	224	18,0	119	11,6	114	12,5	110	13,3
Drie arrondissementen	68	5,5	42	4,1	39	4,3	31	3,7
Meer dan drie arrondissementen	56	4,5	25	2,4	25	2,7	21	2,5
Totaal	1242	100	1030	100	915	100	830	100

Bron: 2006: IVA, 2008,2009 en 2010: CBS.

-
- 23 De richtsnoer is feitelijk: maximaal 1250 zaakpunten. Voor iedere zaaktype wordt een puntengetal i.v.m. het gewicht van de zaak toegekend:
 Enkele particulier 5 punten
 Dubbele particulier 3 punten (per zaak)
 Enkele ondernemer 10 punten
 Dubbele ondernemer 6 punten (per zaak)
- 24 Bewindvoerders zijn per arrondissement niet fulltime beschikbaar, omdat een deel voor meer dan één arrondissement werkt. Daarnaast zijn advocaten evenmin fulltime bewindvoerder. Maar zelfs bij een beschikbaarheid van 1 dag per week per arrondissement is het aanbod aan bewindvoerders nog voldoende.
- 25 Omdat berichten van beëindiging niet altijd direct aan de Raad voor Rechtsbijstand worden doorgegeven, is het mogelijk dat een deel van deze zaken reeds is afgerond.

3.5 Uitkomsten

3.5.1 Einduitkomst naar startjaar

Om een beeld te krijgen van de (kans op een bepaalde) einduitkomst en van de duur van zaken is op 1 januari 2010 gekeken naar de stand van zaken van schuldsaneringen die vóór 1 januari 2007 zijn gestart. De reden voor deze selectie is dat het door-gaans zo'n drie jaar duurt, voordat een schuldsanering eindigt met de toekenning van een schone lei. Daarentegen kan een schuldsanering al na enkele maanden eindigen met een akkoord of een faillissement. Wanneer we bij de beëindigingen ook zaken in beschouwing zouden nemen uit de periode 2007-2009 zou dat dus tot een vertekend beeld leiden, omdat er dan onevenredig veel zaken voorkomen die beëindigd zijn in een akkoord of in een faillissement en onevenredig weinig schone leien. Dit effect speelt ook bij de zaken met 2006 als startjaar, maar in minder mate.

In de tabellen 3.10a t/m 3.10c staan de einduitkomsten van de zaken weergegeven die voor 1 januari 2007 zijn gestart. Tabel 3.10a geeft een totaalbeeld, daarna volgt een uitsplitsing naar particulieren (tabel 3.10b) en (ex-)ondernemers (tabel 3.10c).

Tabel 3.10a Wijze van zaakbeëindiging naar startjaar van de zaak (in %), totaal

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal 1998-2006
Toekenning schone lei	68,5	70,1	71,0	72,4	67,0	70,2
Faillissement	17,5	18,1	17,1	15,3	14,1	16,3
Akkoord	1,8	1,5	2,2	2,6	3,5	3,0
Overige	12,2	10,3	9,7	9,8	15,3	10,5
N (zaken)	9465	10.506	13.745	13.661	9924	81.076
Aantal nog lopende zaken	11	91	315	1005	5009	6438

Bron: CBS

Van alle zaken die tussen 1998 en 2006 zijn gestart is iets meer dan 70% beëindigd met een schone lei. Verder eindigde 16,3% van deze zaken in een faillissement en 3% met een akkoord. Het aandeel overige beëindigingen bedroeg voor de hele periode 1998-2006 iets meer dan 10%.

Wanneer naar de ontwikkeling van jaar tot jaar wordt gekeken, dan is er de laatste ja-re sprake van een lichte stijging van het percentage zaken dat met een schone lei eindigt. Tot en met 2001 fluctueerde het percentage schone leien rond 70%. Sinds 2002 stijgt het percentage jaarlijks licht van 68,5 naar 72,5%.

Voor de zaken met startjaar 2006 ligt het aandeel schone leien lager dan in de voor-gaande jaren, maar dit komt doordat een groot deel van de zaken uit dit jaar nog niet beëindigd is. Deze schuldsaneringen zullen uiteindelijk voor het overgrote deel eindi-gen met een schone lei. Hierdoor zijn de zaken die niet met een schone lei zijn be-eindigd, op dit moment oververtegenwoordigd in de beëindigingen met startjaar 2006. Maar over enkele jaren, wanneer het merendeel van de zaken uit 2006 is beëindigd,

zullen de percentages van de beëindigingen anders dan met een schone lei waarschijnlijk lager uitvallen dan momenteel het geval is.

Wat wel opvalt is dat het aandeel faillissementen van zaken gestart in 2006 nu al lager ligt dan in voorgaande jaren (en naarmate er meer zaken uit dat jaar beëindigd worden alleen maar zal dalen). Dit is waarschijnlijk (mede) een effect van de wetwijziging per 1 januari 2008. Schuldenaren die zich niet aan de regels van de Wsnp houden, worden vanaf 1 januari 2008 alleen nog maar failliet verklaard wanneer na afloop van het faillissement uitdeling aan de schuldeisers kan plaatsvinden²⁶. Omdat dit in een groot deel van de zaken niet het geval is, worden deze schuldsaneringen zonder schone lei beëindigd en in de categorie 'overige beëindigingen' meegerekend.

Tabel 3.10b Wijze van zaakbeëindiging naar startjaar van de zaak (in %), particulieren

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal 1998-2006
Toekenning schone lei	68,0	69,4	70,7	72,3	66,8	69,8
Faillissement	17,8	18,6	17,6	15,4	14,3	16,7
Akkoord	1,2	1,0	1,5	1,8	2,5	2,3
Overige	13,0	10,9	10,2	10,5	16,5	11,3
N (zaken)	7925	8749	11.420	11.641	8449	67.892
Aantal nog lopende zaken	8	80	266	830	4252	5443

Bron: CBS

Bij de ondernemers komen beëindigingen met een akkoord relatief vaak voor in vergelijking met particulieren. Ook de schone lei wordt iets vaker verleend. Overige beëindigingen komen bij de voormalige ondernemers juist minder vaak voor dan bij particulieren.

Tabel 3.10c Wijze van zaakbeëindiging naar startjaar van de zaak (in %), (ex-)ondernemers

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal 1998-2006
Toekenning schone lei	71,0	73,4	72,6	73,0	68,6	72,1
Faillissement	16,0	15,4	14,7	14,4	13,2	14,5
Akkoord	5,1	4,0	5,5	6,9	9,4	6,6
Overige	8,0	7,2	7,3	5,7	8,7	6,8
N (zaken)	1540	1757	2325	2020	1475	13.184
Aantal nog lopende zaken	3	11	49	175	757	995

Bron: CBS

Tot slot zijn in tabel 3.11 de absolute aantallen beëindigingen weergegeven die per jaar worden uitgesproken²⁷. In 2009 zijn bijna 13 duizend zaken beëindigd. Tot en met 2008 nam het aantal beëindigde zaken elk jaar toe, maar in 2009 was voor het eerst sprake van een daling, met 6%, ten opzichte van 2008. Deze daling werd veroorzaakt door de ingezette afname van het aantal lopende zaken. Bij meer dan 9700 zaken is een schone lei verleend, 3% minder dan in 2008.

Het aantal zaken eindigend met een faillissement bedroeg zo'n 700, ook een daling ten opzichte van 2008. De forse daling het jaar daarvoor was een gevolg van de wijziging in de Wsnp per 1 januari 2008 waardoor alleen nog een faillissement wordt uitgesproken bij voldoende boedelsaldo. In het overgrote deel van de zaken is dit echter niet het geval en wordt de schuldsanering beëindigd "zonder gevolg", wat tot de categorie "overige beëindigingen" wordt gerekend²⁸. Voorheen zou bij deze zaken een faillissement zijn uitgesproken. Het aantal overige beëindigingen in 2009 bedroeg 2250.

Tabel 3.11 Aantal beëindigingen per jaar

	Schone lei	Faillissement	Akkoord	Overig einde	Totaal
1999	14	109	79	26	228
2000	214	473	245	85	1017
2001	592	1012	368	251	2223
2002	3643	1104	280	364	5391
2003	6446	1563	191	528	8728
2004	5925	1732	160	1030	8847
2005	6163	2323	233	1263	9982
2006	6711	2319	339	1050	10419
2007	8600	2074	356	1193	12223
2008	10044	763	359	2591	13757
2009	9733	709	279	2250	12971

Bron: CBS

3.5.2 Nadere analyse van de einduitkomst

In de nulmeting van de Monitor Wsnp is door middel van een logistische regressie-analyse onderzocht welke factoren een significante invloed hebben op de kans op een schone lei in vergelijking met de kans op een faillissement. Voor de huidige monitor is een soortgelijke analyse uitgevoerd op basis van gegevens over schuldsaneringen die in 2009 zijn beëindigd. De resultaten van deze analyse staan in tabel 3.12.

²⁷ Omdat berichten van beëindiging niet altijd direct aan de Raad voor Rechtsbijstand worden doorgegeven, is het mogelijk dat op het moment van de analyse (voorjaar 2010) een klein deel van de beëindigingen van het jaar 2009 nog niet in het bestand was opgenomen.

²⁸ De categorie "overige beëindigingen" bevat ook zaken met een positief einde, bijvoorbeeld als de schuldenaar zijn schulden alsnog volledig kan aflossen, bijvoorbeeld door het ontvangen van een erfenis of het winnen van een loterij.

Tabel 3.12 Uitkomsten logistische regressie-analyse schuldsaneringen beëindigd in 2009 ter verklaring van de uitkomst “schone lei” versus “faillissement”

	B	Exp(B)
Eenmanszaak (<i>referentiecategorie = particulier</i>)	-0,123	0,884
Dubbele boedel (<i>ref.cat. = enkele boedel</i>)	-0,452	0,636 *
<i>Huishoudenstype (ref.cat.= alleenstaande)</i>		
Eenoudergezin	0,147	1,158
Stel met kinderen	0,62	1,859 *
Stel zonder kinderen	0,86	2,364 *
Leeftijd schuldenaar	0,015	1,015 *
Schuldenaar is vrouw (<i>ref.cat. = man</i>)	0,635	1,887 *
In hoger beroep gegaan	-0,708	0,493 *
Aantal schuldeisers	-0,026	0,974 *
<i>Reden van schulden (ref.cat. = echtscheiding)</i>		
Inkomensterugval	-0,414	0,661 *
Overbesteding	-0,122	0,885
Gedrag	-0,08	0,923
Minnelijk traject gestart	0,181	1,199
Akkoord aangeboden in minnelijk traject	-0,189	0,828
Schuldbedrag	0	1
Inkomen schuldenaar	0	1
<i>Hulpmiddelen (ref. cat. = geen hulpmiddelen)</i>		
Budgetbeheer	-0,084	0,919
Budgettraining	0,01	1,011
Budgetbegeleiding	-0,252	0,777
Gesprekkenmodel	0,015	1,015
Bewindvoerder is advocaat (<i>ref.cat. = niet-advocaat</i>)	0,665	1,945 *
Aantal zaken afgerond door bewindvoerder	0	1
Leeftijd bewindvoerder	0,002	1,002
Constante	1,847	6,34
n= 9057, R ² = 0,03		

* p < 0,05

Bron: CBS, 285-verklaring.

Uit het onderzoek blijkt dat de kans om de schuldsanering te verlaten met een schone lei, afhangt van de volgende factoren:

- Het type boedel: in zaken met een dubbele boedel is de kans op een schone lei 0,6 keer zo groot als voor zaken met een enkele boedel.
- Het type huishouden: vergeleken met alleenstaanden hebben stellen met kinderen een 1,9 keer zo grote kans op een schone lei en stellen zonder kinderen een 2,4 keer zo grote kans.
- De leeftijd van de schuldenaar: naarmate de leeftijd toeneemt, stijgt ook de kans op een schone lei.
- Het geslacht van de schuldenaar: vrouwen hebben een 1,9 keer zo grote kans op een schone lei als mannen.
- Of er hoger beroep is aangetekend: in de gevallen waarin dit is gebeurd, is de kans op een schone lei 0,5 keer zo groot als in zaken zonder hoger beroep.
- Het aantal schuldeisers: als er sprake is van meer schuldeisers, daalt de kans op een schone lei.
- De reden van de schulden: wanneer de schulden het gevolg zijn van een terugval in inkomen is de kans op een schone lei 0,7 keer zo groot als bij schulden door echtscheiding. Voor schulden door overbesteding of door het gedrag van de schuldenaar verandert de kans op een schone lei niet significant.
- De bewindvoerder: zaken die behandeld worden door een advocaat, hebben een 1,9 keer zo grote kans om te eindigen met een schone lei dan zaken die door 'overige' bewindvoerders worden behandeld.

Wel moet hierbij worden opgemerkt dat deze factoren samen een lage verklarende (= voorspellende) waarde hebben voor de uitkomst ($R^2 = 0,03$, hetgeen wil zeggen dat de uitkomst schone lei of faillissement voor 97% bepaald wordt door andere factoren).

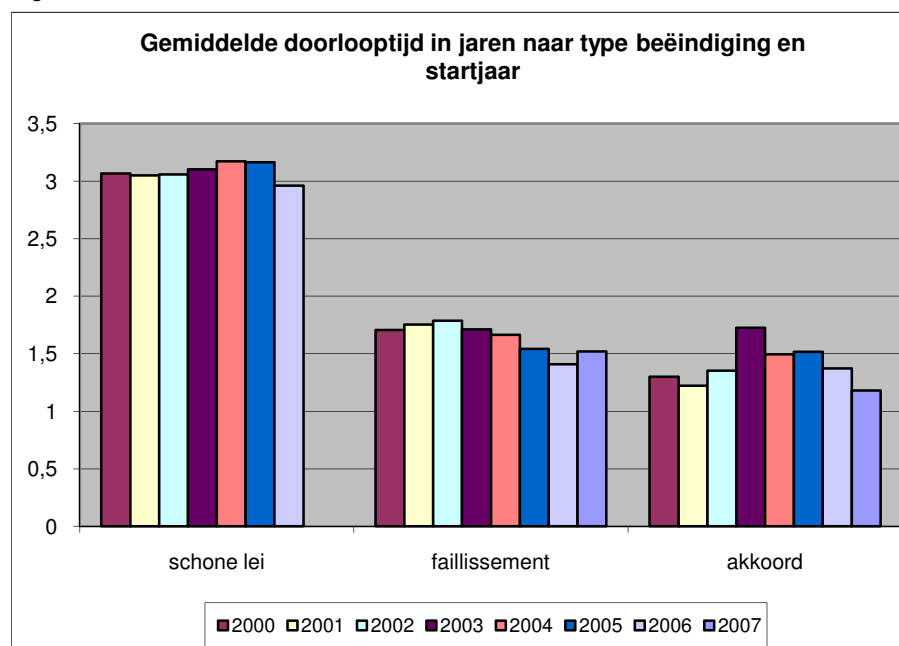
Uit de analyse is geen significant verschil gebleken in de kans op een schone lei tussen eenmanszaken en particulieren. Ook het feit of er een minnelijk traject is gestart, en of er tijdens het minnelijk traject een akkoord is aangeboden, heeft geen invloed op de kans op een schone lei. Dat geldt ook voor het gebruik van hulpmiddelen om de financiën van de schuldenaar weer op orde te krijgen, de hoogte van de schulden, de leeftijd van de bewindvoerder, het aantal Wsnp-zaken dat hij heeft afgerond en het inkomen van de schuldenaar.

Uit de regressie-analyse zoals uitgevoerd in de nulmeting kwamen in essentie dezelfde resultaten naar voren.

3.5.3 Doorlooptijd

In figuur 3.11 staat de gemiddelde looptijd van een zaak naar type beëindiging en startjaar weergegeven²⁹. De doorlooptijd van zaken eindigend in een faillissement is voor het eerst sinds 2003 gestegen en bedraagt 1,5 jaar voor zaken met startjaar 2007. De doorlooptijd van zaken geëindigd met een akkoord is juist verder gedaald en bedroeg voor zaken die in 2007 van start gingen 1,2 jaar. De gemiddelde doorlooptijd van zaken die in een schone lei eindigen bedraagt sinds het begin van de Wsnp ongeveer 3 jaar.

Figuur 3.11

Bron: CBS

Het aandeel zaken dat langer heeft geduurd dan 3 jaar³⁰, is toegenomen: van 41,3% aan het einde van 2008 tot 44,5% aan het einde van 2009. Uit een meting met peildatum eind 2009 bleek dat de helft van deze relatief langdurende zaken na 3 jaar en 4 maanden beëindigd was.

Zoals valt te verwachten bestaat het overgrote deel (89%) van de zaken met een doorlooptijd van meer dan 3 jaar uit zaken die in een schone lei zijn beëindigd.

29 Bij beëindiging met akkoord of faillissement is ook 2007 als startjaar meegenomen, omdat de gemiddelde doorlooptijd van deze zaken minder dan 2 jaar is. Een relatief groot deel van de in 2007 gestarte zaken is echter nog niet beëindigd en het is mogelijk dat een (klein) deel van deze zaken in een akkoord of faillissement eindigt. Hierdoor zal uiteindelijk de doorlooptijd bij akkoorden en faillissementen met startjaar 2007 waarschijnlijk iets hoger uitkomen dan nu het geval is.

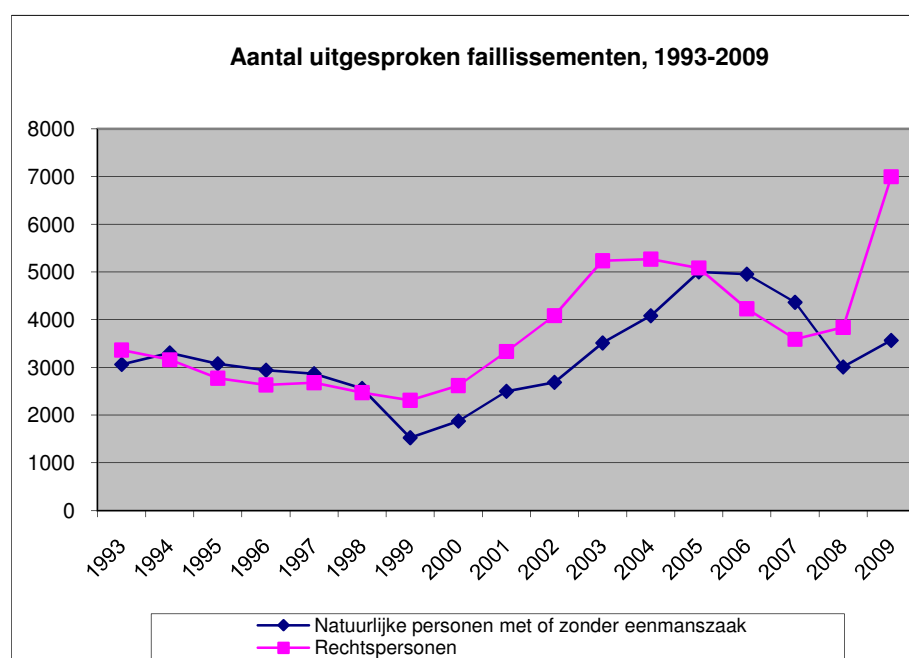
30 Hier is 3,1 jaar als grens genomen. Alleen zaken die in 2006 of eerder zijn gestart, zijn in de berekening opgenomen.

Slechts 0,1% van deze relatief lang lopende zaken eindigde met een akkoord, 1,3% met een faillissement, en 9% als een “overige beëindiging”.

3.5.4 *Faillissementen van rechtspersonen en natuurlijke personen*

Een van de doelstellingen van de Wsnp is het terugdringen van het aantal faillissementen van natuurlijke personen³¹. In figuur 3.12 wordt de ontwikkeling van het aantal uitgesproken faillissementen van vennootschappen e.d.³² (hierna aangeduid met “rechtspersonen”) en natuurlijke personen weergegeven voor de periode 1993 tot en met 2009. In de nulmeting was geconstateerd dat er na 1999 minder natuurlijke personen failliet werden verklaard dan rechtspersonen. In de tweede meting bleek dat het aantal faillissementen van natuurlijke personen het aantal faillissementen van rechtspersonen in 2005 weer had ingehaald. In 2006 zijn voor het eerst sinds de invoering van de Wsnp (december 1998) meer natuurlijke personen failliet verklaard dan rechtspersonen. Dit kwam vooral door een sterke daling bij de rechtspersonen.

Figuur 3.12

Bron: CBS

In 2008 is het aantal faillissementen van rechtspersonen voor het eerst na enkele jaren van continue daling toegenomen. In 2009 heeft deze stijging zich als gevolg van

31 Hieronder vallen zowel particulieren als (ex-)ondernemers.

32 Hieronder vallen: Besloten vennootschap, Naamloze Vennootschap, stichting, vereniging, Limited of andere buitenlandse rechtspersoon) of een samenwerkingsverband (Vennootschap onder Firma, Commanditaire Vennootschap of maatschap).

de economische crisis versterkt doorgezet, waardoor het aantal faillissementen van rechtspersonen dat jaar uitkwam op een recordaantal van 6 995.

Ook het aantal natuurlijke personen dat failliet werd verklaard, nam in 2009 toe, maar aanzienlijk minder sterk dan het aantal failliete rechtspersonen. Deze toename van de faillissementen van natuurlijke personen is de eerste sinds jaren en staat los van de ontwikkeling van het aantal beëindigde schuldsaneringen. Zoals eerder gezien is immers het aantal schuldsaneringen dat eindigde in een faillissement, in 2009 juist **af**genomen ten opzichte van 2008 (tabel 3.11).

4 Dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen

Sinds 1 januari 2008 staat de rechter een drietal nieuwe instrumenten ter beschikking:

- het dwangakkoord: de schuldenaar kan bij zijn verzoekschrift tot toepassing van de Wsnp de rechtbank vragen een of meer schuldeisers die weigeren mee te werken aan een minnelijke regeling alsnog te bevelen mee te werken aan een (minnelijk) akkoord;
- de voorlopige voorziening bij bedreigende ("moratorium"): de rechtbank kan voor de duur van maximaal zes maanden een voorlopige voorziening toekennen om een (beperkt aantal) bedreigende situatie(s) af te wenden met als doel alsnog tot een minnelijk akkoord te komen;
- de voorlopige voorziening bij spoedeisende zaken ("voorlopige voorziening"): om tijd te winnen voor het behandelen van een verzoekschrift van de Wsnp kan een rechtbank een voorlopige voorziening toekennen bij spoedeisende zaken (hieronder vallen meer situaties dan bij het moratorium).

Voor alle drie deze minnelijke middelen is het aantal verzoeken in 2009 aanzienlijk hoger dan in 2008. De stijging is met name groot bij de dwangakkoorden (70%, van 400 naar 682) en de voorlopige voorzieningen (67%, van 283 naar 473). Bij de moratoria bedraagt de stijging 31% (van 572 naar 834). Het percentage toegekende verzoeken is bij de moratoria en de voorlopige voorzieningen in 2009 iets hoger dan in 2008 (53% respectievelijk 63%). Bij beide is het percentage afwijzingen gedaald (moratoria van 27% naar 18% en voorlopige voorzieningen van 22% naar 16%). Het percentage nietontvankelijkverklaringen is bij beide gestegen naar 7% respectievelijk 6% (van 2% respectievelijk 0,2%). Dwangakkoorden worden slechts in 32% van de gevallen toegekend. Iets minder dan een kwart van de verzoeken wordt afgewezen. Het aandeel ingetrokken verzoeken is in 2009 iets lager dan in 2008 (40% versus 47%) en het aandeel nietontvankelijkverklaringen iets hoger.

Tabel 4.1 Beslissingen op verzoeken dwangakkoord en voorlopige voorzieningen in 2009

	Dwangakkoord		Moratorium		Voorlopige voorziening	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Toegekend	204	32%	418	53%	285	63%
Afgewezen	147	23%	139	18%	72	16%
Ingetrokken	257	40%	171	22%	69	15%
Niet-ontvankelijk verklaard	33	5%	55	7%	29	6%
Totaal ingediend in 2009 ³³	682		834		473	
Totaal ingediend in 2008	400		572		283	

Verschillen tussen rechtbanken

Net als in 2008 zijn er aanzienlijke verschillen tussen de rechtbanken in het aantal ingediende verzoeken om een dwangakkoord, moratorium of voorlopige voorziening (tabel B3.1 in bijlage 3).

Ten opzichte van het aantal Wsnp-verzoeken hebben de rechtbanken van Den Haag, Middelburg en Utrecht veel verzoeken om een dwangakkoord. In Almelo, Groningen en Zwolle-Lelystad is dit aantal juist relatief laag. Den Haag en Amsterdam hebben relatief veel verzoeken om een moratorium; net als in 2008 wordt bijna de helft (46%) van alle verzoeken hierom gedaan bij de rechtbank van Den Haag. Net als in 2008 is in Almelo het aantal verzoeken bij alle drie de middelen laag en geldt dit in 's-Hertogenbosch en Maastricht alleen voor de dwangakkoorden en de moratoria.

Verzoeken om een voorlopige voorziening komen relatief veel voor in Haarlem, Zwolle-Lelystad, Amsterdam en Alkmaar. Een relatief hoog aantal verzoeken om een voorlopige voorziening kan mede veroorzaakt worden door het feit dat de beslissing op een verzoek om een voorlopige voorziening sneller kan plaatsvinden dan op een verzoek om een moratorium. Bij zeer dringende situaties wordt de schuldhulpverlener gevraagd, indien deze een verzoek om een moratorium indient, ook een verzoek om een voorlopige voorziening in te dienen (ook al is er geen verzoekschrift voor de Wsnp, dat in principe vereist is) omdat alleen een verzoek om een voorlopige voorziening meteen ingewilligd kan worden.

Wat betreft de uitkomsten van de verzoeken om een dwangakkoord kennen met name Breda, Dordrecht en Roermond veel intrekkingen. In Assen, Leeuwarden en Middelburg is aantal toegekende verzoeken ten opzichte van het aantal afgewezen verzoeken hoog; in Rotterdam, Utrecht en 's-Hertogenbosch geldt het omgekeerde. In 2008 waren het andere rechtbanken die op deze punten opvielen.

33 Dit aantal wijkt af van de som van de vier getallen erboven, om bij die getallen deels zaken zitten die in 2008 zijn ingediend en er op een deel van de in 2009 ingediende zaken niet in 2009 is besloten.

Voor de uitkomsten van de verzoeken om een moratorium geldt dat deze met name in Assen en Utrecht erg vaak worden toegewezen (verhouding toewijzing- afwijzing is 10:1 en 19:1). In tegenstelling tot in 2008 is bij geen enkele rechtbank het aantal afwijzingen hoger dan het aantal toewijzingen.

Verzoeken om een voorlopige voorziening, ten slotte, worden relatief vaak toegekend in Middelburg, Zwolle-Lelystad en 's-Hertogenbosch en relatief vaak afgewezen in Rotterdam en Breda. Ook dit is anders dan in 2008.

5 Duurzaamheid schone lei

5.1 Steekproef en respons

In deze meting is, evenals in de tweede meting (2006), onderzoek gedaan naar de duurzaamheid van de schone lei. Onder schuldenaren die minimaal 1 en maximaal 5 jaar geleden een schone lei hebben gekregen is een internetenquête gehouden waarin gevraagd is naar de huidige financiële situatie van de ex-schuldenaar. De schuldenaren zijn per brief uitgenodigd tot het invullen van de internetenquête. Mensen zonder toegang tot internet is de mogelijkheid tot een telefonische afname van de enquête geboden, evenals mensen die een voorkeur voor een telefonische afname hadden. De gebruikte vragenlijst was vrijwel dezelfde als in 2006³⁴.

Van de in totaal 4177 benaderde ex-schuldenaren³⁵ hebben er 695 de vragenlijst geheel ingevuld. Dit was ruim boven de beoogde ondergrens van 378, nodig om uitspraken met 95% betrouwbaarheid en nauwkeurigheid te kunnen doen over de totale groep. Een respons van 17% is echter laag, hoewel niet ongebruikelijk in deze context en bij deze doelgroep: de doelgroep heeft geen binding met initiator van het onderzoek, er stond geen beloning tegenover deelname en er zijn geen herinneringsbrieven verstuurd.

Tabel 5.1 Steekproef en respons

	Particulieren	(Ex-) ondernemers	Totaal
verstuurde brieven	2079	2278	4357
foutief adres	-	-	180
benaderd	-	-	4177
gestart met invullen	307	422	729
volledig ingevuld (netto-respons)	291	404	695*
netto responspercentage			17%

* waarvan 21 telefonisch

Er kan, evenmin als in 2006, met zekerheid gezegd worden in hoeverre de onderzochte groep ex-schuldenaren³⁶ qua huidige financiële situatie een representatieve afspiegeling vormt van alle ruim 25.000 huishoudens die in de jaren 2005 t/m 2008 een schone lei hebben gekregen. Degenen die de Nederlandse taal niet goed machtig zijn zullen ondervertegenwoordigd zijn. Verder beschikt een huishouden bij grote

34 Zie bijlage 2 voor een nadere toelichting.

35 Maximaal 1 per adres.

36 Zuiverder zou zijn om de term "ontvangers van een schone lei" te gebruiken, omdat men mogelijk nu opnieuw schulden heeft. Vanwege de compactheid van de term wordt in dit hoofdstuk de term ex-schuldenaren gebruikt voor deze groep.

financiële problemen mogelijk niet (meer) over een internetaansluiting. Uit de weliswaar slechts 21 afgenomen telefonische enquêtes bleek dat degenen die nu weer betalingsachterstanden hebben deze hebben omdat men na de schone lei naheffingen heeft gekregen wegens te veel ontvangen huursubsidies of belastingteruggave ten tijde van de Wsnp, en zelden vanwege "onverantwoord gedrag". In de internet-enquêtes werd dit laatste wel als reden voor huidige betalingsachterstanden genoemd. Dit zou kunnen betekenen dat mensen met betalingsachterstanden dit gemakkelijker via internet dan aan de telefoon (zoals in 2006) melden, en daarom nu beter vertegenwoordigd zijn dan in 2006. De kans is echter ook reëel dat mensen met grote betalingsachterstanden de brief verscheurd hebben, omdat het voor hen mogelijk een heikel onderwerp is (destijds een schone lei en nu weer schulden), terwijl een telefonist hen soms nog wel had kunnen overhalen om mee te doen.

Een deel van de telefonisch geïnterviewden deed mee vanuit ontzag voor de Raad voor rechtsbijstand ("ik kreeg een brief van u, dus vraagt u maar wat u weten wilt") en vanuit de wens om te laten weten dat ze na de Wsnp geen enkele lening noch betalingsachterstanden meer hadden gehad (want dat gold voor de vrijwel allen). Bij de invullers van de internetenquête sprak het ontzag bij een deel van de respondenten uit het feit dat men bij de slotvraag of men nog suggesties hoe de Wsnp verbeterd zou kunnen (opdat meer mensen een schone lei krijgen en duurzaam zonder de schulden blijven) netjes invulde dat men daar geen suggesties voor had in plaats van de vraag niet te beantwoorden/het antwoordveld leeg te laten. Het is echter niet vast te stellen of deze groep is oververtegenwoordigd en wat het effect ervan is op de uitkomsten van het onderzoek.

Vergelijkbaarheid met de meting van 2006

Dit tweede onderzoek naar de duurzaamheid van de schone lei is op de eerste plaats gehouden om nieuwe gegevens te verkrijgen en niet ter vergelijking met de meting uit 2006. In 2006 is een telefonische enquête gehouden. Het nadeel hiervan was dat slechts van 15% van de doelgroep het telefoonnummer te achterhalen viel. De respons onder die groep was vervolgens hoog (75%). Het kiezen voor een meetwijze waarin vrijwel de gehele doelgroep bereikt kon worden (maar met een veel lagere respons), maakt dat er verschillen kunnen zijn in het "type respondent". In de volgende paragraaf zal blijken dat naar leeftijd en type huishouden andere groepen ondervertegenwoordigd zijn dan in de meting van 2006. Hier is in beide metingen voor gewogen waardoor dit geen verschillen veroorzaakt, maar onzeker blijft of beide groepen niet verschillen op financiële kenmerken: zo is het bij voorbeeld mogelijk dat men in een internetenquête gemakkelijker durft toe te geven dat men schulden heeft dan aan de telefoon, maar ook is het mogelijk dat juist een enquête het gesprek zo kan houden dat een respondent aan de telefoon eerlijker wordt. De verschillen in uitkomsten van beide metingen moeten in elk geval met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden: verschillen hoeven niet per se te duiden op een verandering binnen de populatie ex-schuldenaren met een schone lei, maar kunnen met de andere meet-

wijze te maken hebben. In de rapportage zullen alleen de grotere verschillen tussen de twee metingen genoemd worden³⁷.

In de volgende paragrafen worden de uitkomsten van het onderzoek beschreven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen particuliere huishoudens en (ex-) ondernemers. Eerst wordt gekeken naar de representativiteit van de responsgroep op enkele achtergrondkenmerken, op grond waarvan besloten wordt over het al dan niet wegen van de uitkomsten. Daarna volgt een beschrijving van de andere achtergrondkenmerken en van financiële kenmerken van de huishoudens. Vervolgens wordt ingegaan op de huidige financiële situatie (het al dan niet hebben van betalingsachterstanden en de duur ervan) en factoren die hierop van invloed zijn. Tot slot wordt kort beschreven hoe de huishoudens terugkijken op de Wsnp.

5.2 Representativiteit responsgroep op achtergrondkenmerken

Voor de kenmerken leeftijd, huishoudenssamenstelling bij de start van het Wsnp-traject en de duur van de schone lei kan de responsgroep worden vergeleken met de totale doelgroep van het onderzoek (populatie). In tabel 5.2 staat deze vergelijking weergegeven.

Tabel 5.2 Achtergrondkenmerken respondenten naar type ex-schuldenaar (in %)

	Steekproef*		Populatie met schone lei*	
	Particulieren	(Ex-) ondernemers	Particulieren	(Ex-) ondernemers
Leeftijd				
- 21-35 jaar	13%	9%	19%	12%
- 36-50 jaar	52%	44%	48%	52%
- 51-64 jaar	31%	39%	27%	30%
- 65 jaar en ouder	4%	8%	6%	6%
gemiddeld	46,5 jaar	49,8 jaar	46,1 jaar	47,4 jaar
Huishoudensvorm bij start Wsnp				
- alleenstaand	40%	25%	50%	35%
- eenoudergezin	28%	9%	27%	12%
- tweoudergezin	20%	40%	13%	29%
- stel zonder kinderen	12%	26%	11%	24%
Duur schone lei**	2,6 jaar	2,8 jaar	2,7 jaar	2,9 jaar
n	291	404	19.790	5.701

* zowel steekproef- als populatiecijfers betreffen de verdeling op basis van 1 persoon per adres.

** berekend op basis van het jaar waarin de schone lei werd toegekend

37 De verschillen die minimaal significant zijn met $p < 0,01$.

Er blijkt dat bij de particuliere huishoudens zowel de jongste (21-35 jaar) als de oudste leeftijdsgroep (65+) enigszins ondervertegenwoordigd is. Bij de (ex-) ondernemers geldt dat voor de twee jongste leeftijdsgroepen (21-35 en 36-50 jaar). Ook is er een verschil in huishoudenssamenstelling tussen de respondenten en de populatie. Zowel bij particuliere huishoudens als bij (ex-) ondernemers zijn alleenstaanden ondervertegenwoordigd en tweeoudergezinnen oververtegenwoordigd zijn. Daarnaast zijn bij de (ex-) ondernemers de eenoudergezinnen licht ondervertegenwoordigd. Ten opzichte van de meting uit 2006 zijn de ex-schuldenaren t/m 50 jaar en de stellen zonder kinderen beter vertegenwoordigd.

Qua gemiddelde duur van de schone lei (3 jaar voor zowel particuliere huishoudens als (ex-) ondernemers) wijkt de responsgroep net als in 2006 nauwelijks af van de populatie.

Op grond van deze uitkomsten is voor de rest van de analyses de responsgroep gewogen naar de leeftijdverdeling en de huishoudenssamenstelling van de populatie. De uitkomsten die in het vervolg van dit hoofdstuk gepresenteerd worden hebben betrekking op huishoudens en niet op individuele schuldenaren.

5.3 Uitkomsten

5.3.1 Achtergrondkenmerken

De huidige huishoudenssamenstelling verschilt sterk tussen particulieren en (ex-) ondernemers (tabel 5.3). Van de particuliere huishoudens is 43% alleenstaand en slechts 11% maakt deel uit van een stel zonder kinderen, terwijl bij de (ex-) ondernemers 26% alleenstaand is en 34% deel uitmaakt van een stel zonder kinderen. Ook zijn huishoudens van particuliere ex-schuldenaren vaker eenoudergezinnen (19% om 7%). In 2006 was onder particulieren het aandeel alleenstaanden lager en het aandeel tweeoudergezinnen met kinderen hoger, terwijl bij (ex-) ondernemers het aandeel tweeoudergezinnen met kinderen juist lager was.

Bij 36% is de samenstelling van het huishouden nu anders dan bij de start van de Wsnp. Opvallend is dat bij bijna de helft van de ex-schuldenaren waarvan de huishoudenssamenstelling is veranderd de verandering inhoudt dat men met een partner is gaan samenwonen, terwijl het omgekeerde (men is alleenwonend geworden, al dan niet kinderen) voor slechts 11% geldt.

Bijna de helft van de particuliere huishoudens heeft geen inkomen uit arbeid tegen 30% van de (ex-) ondernemers. Deze percentages blijven vrijwel gelijk wanneer 65-plussers buiten beschouwing gelaten worden. Uit nadere analyse blijkt dat van de particuliere huishoudens met ten minste één volwassene jonger dan 65 jaar 40% een uitkering (bijstand, WW, wao wia etc.) heeft (in 2006: 30%). Het gaat dan vrijwel alleen om alleenstaanden en eenoudergezinnen (90%). Onder (ex-) ondernemers met een uitkering is het percentage dat samenleeft met een partner twee keer zo groot (22%) als bij particulieren.

Verder woont 19% van de (ex-) ondernemers en 9% van de particuliere huishoudens

in een koopwoning (in 2006: particulieren 17%).

Tabel 5.3 Achtergrondkenmerken exschuldenaren naar type schuldenaar (in %)

	Particulieren	(Ex-) onderne- mers	Totaal
Huidige huishoudenssamenstelling			
- alleenstaand	43%**	26%**	39%
- eenoudergezin	19%**	7%**	14%
- tweoudergezin	21%**	27%**	24%
- stel zonder kinderen	11%**	34%**	16%
- anders	6%	6%	6%
Huishoudenssamenstelling anders dan bij start Wsnp-traject			
- van zonder partner naar met partner	35%	39%	36%
- van met partner naar zonder partner	50%	47%	49%
- anders	7%	14%	8%
- anders	44%	39%	43%
Arbeidssituatie			
- (beiden) inkomen uit werk	45%*	54%*	47%
- de een inkomen uit werk, de ander geen inkomen	3%*	7%*	4%
- een inkomen uit werk, de ander een ander inkomen (uitkering etc.)	5%*	9%*	6%
- geen inkomen uit betaald werk	47%**	30%**	43%
Type woning			
- koopwoning	9%**	19%**	11%
- huurwoning	91%**	81%**	89%
n	291	404	695

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Een kwart van de particuliere huishoudens en 10% van de (ex-) ondernemers krijgt momenteel een vorm van (psycho-) sociale of juridische hulp (tabel 5.4). De meest gebruikte hulp is hulp van maatschappelijk werk en budgetbegeleiding. 4% van de ex-schuldenaren staat onder beschermingsbewind.

Tabel 5.4 Huidig gebruik psychosociale en juridische hulp

	Percentage
Maatschappelijk werk	8%
Beschermingsbewindvoering	4%
Budgetbegeleiding	7%
Riagg	3%
Rechtsbijstand	3%
Bureau Jeugdzorg	5%
n	695

5.3.2 Financiële situatie

Het netto-maandinkomen van (ex-) ondernemers is, net als in de meting in 2006, hoger dan dat van de particuliere huishoudens (tabel 5.5).

Tabel 5.5 Financiële kenmerken van huishoudens, naar type ex-schuldenaar (in %)¹

	Particulieren	(Ex-) onderne- mers	Totaal
Netto maandinkomen			
- minder dan 1.000 euro	33%**	16%**	29%
- 1000 tot 1500 euro	34%**	24%**	32%
- 1500 tot 2000 euro	17%	22%	18%
- 2000 euro of meer	17%**	38%**	21%
Mate van verandering inkomen huishouden t.o.v. start Wsnp¹			
- aanzienlijk hoger	18%**	35%**	22%
- enigszins hoger	29%	29%	29%
- vrijwel gelijk	40%**	22%**	36%
- enigszins lager	6%	5%	6%
- aanzienlijk lager	6%	9%	7%
Heeft een lening	39%^	47%^	41%
<i>Leningsvormen:</i>			
- lening bij vrienden of familie	10%	15%	11%
- lening in kader van studiefinanciering	7%	6%	7%
- rood staan op bank- of girorekening	20%	17%	19%
- creditcard	5%	8%	5%
- persoonlijke lening/doorlopend krediet	11%	12%	11%
- afbetalingskrediet	10%	7%	9%
- hypotheek op vakantiehuis/2 ^e woning/bedrijfspan	0%	1%	0%
- andere lening	4%	5%	4%
Spaart regelmatig wat	66%	71%	67%
- alleen als er wat overblijft ¹	47%	43%	46%
- vast bedrag per maand ¹	13%	16%	14%
- vast bedrag per maand + soms extra ¹	6%	12%	7%
n	291	404	695

¹ alle percentages zijn gepercenteerd op de *totale* groep.

* p < 0,05; ** p < 0,01; ^p=0,055

Van de (ex-) ondernemers heeft 38% een inkomen van 2000 euro of meer netto per maand; van de particuliere huishoudens is dit 17%. Vrijwel het omgekeerde geldt voor een inkomen van minder dan 1000 euro per maand: dit heeft eenderde deel van de particuliere huishoudens en 16% van de (ex-) ondernemers. Een op de drie (ex-) ondernemers zegt anno 2010 een aanzienlijk hoger inkomen te hebben dan vlak voor de start van de Wsnp; bij de particulieren is dit 18%. 13% zegt het met een (aanzienlijk) lager inkomen te moeten stellen.

39% van de particuliere huishoudens en 47% van de (ex-) ondernemers heeft momenteel een lening (de hypotheek op eigen (eerste) woning buiten beschouwing gelaten). Rood staan op bank- of girorekening is de meest voorkomende leningsvorm (19%), gevolgd door een persoonlijke lening/doorlopend krediet (11%). Ten opzichte van 2006 is het aandeel (ex-) ondernemers dat een lening heeft bij vrienden/kennissen iets hoger (15% versus 5%).

Circa tweederde van ex-schuldenaren zegt regelmatig (of onregelmatig) geld te sparen. In 2006 lag het percentage met 50% een stuk lager. Bovendien is de vraag toen alleen gesteld aan degenen zonder betalingsachterstanden. Wanneer die ook nu alleen in beschouwing worden genomen stijgt het percentage dat wel eens geld spaart naar 77%.

46% van de ex-schuldenaren met een schone lei spaart alleen als er wat over blijft, 13% een vast bedrag per maand en 6% een vast bedrag per maand en soms nog wat extra. Ter vergelijking: uit onderzoek van het Nibud uit 2009³⁸ bleek dat 75% van de Nederlanders (af en toe) spaart. Het aandeel dat maandelijks ten minste een vast bedrag spaart is daar met 47% aanzienlijk hoger.

De meest genoemde oorzaken³⁹ voor de huidige betalingsachterstanden (tabel 5.6) zijn prijsstijging van noodzakelijke levensbehoeften (door 70% van de particulieren en 50% van de (ex-) ondernemers) en meer uitgeven dan er inkomsten zijn (57%). De eerste is opvallend omdat de inflatie de afgelopen jaren laag was⁴⁰. Werkloosheid/inkomensdaling en hoge/dubbele woonlasten worden elk door 28% genoemd als reden voor de huidige betalingsachterstanden, gevolgd door arbeidsongeschiktheid en hoge kosten in verband met (chronische) ziekte. 18% van de ondernemers met huidige betalingsachterstanden heeft opnieuw financiële problemen met het eigen bedrijf. Daarnaast zegt 11% betalingsachterstanden te hebben vanwege naheffingen voor te veel ontvangen teruggaven of subsidies tijdens de Wsnp (bv. belastingteruggave, huursubsidie).

38 Nibud (2009) *Geldzaken in de praktijk*. Meetperiode mei 2009.

39 Uitkomsten zijn niet vergelijkbaar met die van 2006, omdat toen naar de drie belangrijkste oorzaken werd gevraagd in een open vragenstelling en de respondenten nu alle antwoorden als keuzemogelijkheid aangeboden kregen, waarbij eenderde meer dan vier oorzaken aankruiste.

40 2009: 1,2%; 2008: 2,5% en 2007: 1,6%. Bron CBS-Statline.

Tabel 5.6 Oorzaken¹ van huidige betalingsachterstanden naar type schuldenaar (in %)

	Particulieren	(Ex-) ondernemers	Totaal
prijsstijging van noodzakelijke levensbehoeften	70%*	50%*	66%
meer uitgeven dan er inkomsten zijn ²	58%	54%	57%
werkloosheid; daling inkomen	29%	25%	28%
hoge/dubbele woonlasten	29%	22%	28%
arbeidsongeschiktheid	21%	31%	23%
hoge kosten in verband met (chronische) ziekte	21%	25%	22%
naheffingen na schone lei	11%	13%	11%
hoge kosten voor verhuizing/gedwongen huisverkoop	12%	10%	11%
financiële problemen eigen bedrijf	5%*	18%*	7%
gezinsuitbreiding	6%	9%	6%
wegvallen uitkering; ziekte zonder uitkering	6%	6%	6%
verslaving	5%	-	4%
echtscheiding	1%	6%	2%
fout bij schuldeiser of geldverstrekker	1%	5%	2%
anders	7%	12%	8%
n	68	83	143

* p < 0,05

¹ meerdere redenen per persoon mogelijk² slecht met geld om kunnen gaan; een gat in de hand hebben**Betalingsachterstanden**

24% van de particulieren en 21% van de (ex-) ondernemers die minimaal één en maximaal vijf jaar geleden een schone lei hebben gehad, zegt momenteel een of meer betalingsachterstanden te hebben. Wanneer achterstanden korter dan twee maanden buiten beschouwing worden gelaten (zoals gebeurt bij het vaststellen van problematische schulden⁴¹) dan dalen deze cijfers tot 16% respectievelijk 14%. In 2006 lagen de percentages lager (ongeacht duur 12% en 13%, en 8% respectievelijk 10% meer dan twee maanden).

De hoogte van de huidige betalingsachterstanden (tabel 5.7) bedraagt bij 39% van de schuldenaren minder dan 500 euro, bij 27% tussen 500 en 1000 euro en bij een bijna even hoog percentage tussen 1000 en 5000 euro. Bij 11% van degenen met

41 Het tweemaanden-criterium wordt gehanteerd in de NVVK gedragscode bij het vaststellen van een problematische schuld (Bronnen NVVK, Gedragscode Schuldregeling; Serail T, en M. von Bergh (2007), *Huishoudens met risicovolle schulden*). In de veranderde werkwijze van de NVVK worden dit criterium en andere criteria tegenwoordig losgelaten als het gaat om het beslissen over het wel of niet verlenen van hulp; indien een schuldenaar zijn situatie problematisch vindt, wordt gekeken naar passende hulp.

betalingsachterstanden gaat het om een bedrag van meer dan 5000 euro. In 2006 was dit 6%, maar was het percentage met 1000-5000 euro achterstand aanzienlijk hoger (40%).

14% heeft professionele hulp voor het oplossen van de betalingsachterstanden; 29% denkt dat niet zonder deze hulp te kunnen, maar heeft nog geen hulp en iets meer dan de helft denkt de achterstanden zonder professionele hulp op te kunnen lossen.

De termijn waarbinnen deze laatste groep denkt de betalingsachterstanden opgelost denkt te hebben is voor 38% hooguit drie maanden, voor 43% drie tot twaalf maanden en voor 19% meer dan een jaar.

Tabel 5.7 Kenmerken huidige betalingsachterstanden (in %)

	Totaal ¹
Hoogte betalingsachterstanden	
Minder dan 500 euro	39%
500-1000 euro	27%
1000-5000 euro	24%
Meer dan 5000 euro	11%
Oplossen achterstanden	
Heeft professionele hulp bij het oplossen	14%
Heeft geen hulp en denkt het zonder professionele hulp te kunnen	57%
Heeft geen hulp en denkt het niet zonder professionele hulp te kunnen	29%
n	158
Termijn waarbinnen men zelf de achterstanden denkt op te kunnen lossen	
Binnen 3 maanden	38%
Dat duurt 3 tot 6 maanden	27%
Dat duurt 6 tot 12 maanden	16%
Dat duurt meer dan een jaar	19%
n	91

¹ er zijn geen verschillen tussen particulieren en (ex-) ondernemers

Vervolgens is nagegaan welke factoren samenhangen met het opnieuw hebben van betalingsachterstanden. Hiervoor is eerst alleen gekeken naar betalingsachterstanden van meer dan twee maanden. De kans op het hebben van betalingsachterstanden van meer dan twee maanden is groter⁴²:

- indien men leningen heeft (ruim 8 maal zo groot ten opzichte van huishoudens zonder lening);
- naarmate het inkomen lager is;
- naarmate het aantal kinderen in een huishouden groter is;

42 Deze vijf aspecten verklaren samen 27% van de variantie.

- indien men een huurwoning heeft (ruim 3 maal zo groot als bij woningeigenaren);
- indien de oorzaak van de schulden waarvoor men in de Wsnp is gekomen hoge vaste lasten (incl. aflossingen voor leningen) waren.

Dit is weinig anders dan in 2006⁴³. Er blijkt geen samenhang tussen het al dan niet hebben van betalingsachterstanden en de duur van de schone lei, het momenteel ontvangen van professionele hulp op psychisch of sociaal gebied, de mate van inkomensverandering ten opzichte van de Wsnp-periode, het hebben ontvangen van nazorg na de Wsnp, huishoudensvorm, leeftijd en arbeidssituatie.

Wanneer ook betalingsachterstanden van minder dan twee maanden meegenomen worden, dan zijn deels andere factoren van belang. De kans op het hebben van betalingsachterstanden (incl. korter dan 2 maanden) is groter:

- indien men leningen heeft (ruim 9 maal zo groot ten opzichte van huishoudens zonder lening);
- naarmate het inkomen lager is;
- indien de oorzaak waarvoor men in de Wsnp is gekomen hoge vaste lasten waren, een inkomensterugval of overbesteding (te veel geld uitgeven).
- naarmate men jonger is.

In 2006 was het (weliswaar beperkte) effect van leeftijd er juist alleen bij de betalingsachterstand van meer dan twee maanden: toen hadden jongeren meer kans op het hebben van betalingsachterstanden van meer dan twee maanden, terwijl er geen effect van leeftijd was op de kans op het hebben van betalingsachterstanden inclusief die korter dan twee maanden.

5.3.3 Terugblik op de Wsnp

De oorzaken waarvoor men destijds in de Wsnp is gekomen⁴⁴ verschillen (uiteraard) tussen particulieren en (ex-) ondernemers (tabel 5.8): financiële problemen van het eigen bedrijf zijn per definitie een/de oorzaak bij (ex-) ondernemers en veel minder bij particulieren⁴⁵. Daarnaast noemt 41% van de (ex-) ondernemers ook meer uitgeven dan er inkomsten zijn als oorzaak, bij particulieren is dit met 69% de meest genoemde (maar weinig expliciete) oorzaak, gevolgd door slecht met geld om kunnen gaan/een gat in de hand hebben (40%)⁴⁶. Zowel echtscheiding, werkloos-

43 Toen was er ook een effect van het in de afgelopen jaren hebben ontvangen van gesubsidieerde rechtsbijstand, maar dit gegeven zit nu niet in het analysebestand. In 2006 is effect van hoge vaste lasten niet meegenomen in de analyse.

44 Uitkomsten zijn niet vergelijkbaar met die van 2006, omdat toen naar de drie belangrijkste oorzaken werd gevraagd in een open vragenstelling en de respondenten nu alle antwoorden als keuzemogelijkheid aangeboden kregen, waarbij eenderde meer dan vier oorzaken aankruiste.

45 Partners van (ex-) ondernemers (indien niet gehuwd in gemeenschap van goederen) of ondernemers waarvan de onderneming ten minste vijf jaar voor de start van de Wsnp is opgehouden te bestaan worden als "particulier" geregistreerd; voor hen kunnen financiële problemen van het eigen bedrijf een oorzaak zijn die geleid heeft tot het Wsnp-traject.

46 Slecht met geld om kunnen gaan/een gat in de hand hebben is in tegenstelling tot bij de oorzaken voor huidige betalingsachterstanden nu wel als aparte categorie beschouwd omdat men over een situatie die achter de rug is gemakkelijker zal toegeven dat dit kwam door dit sociaal minder gewenste gedrag dan dat men dat zal zeggen over een nog bestaande situatie.

heid/inkomensdaling als een prijsstijging van noodzakelijke levensbehoeften worden door één op de drie particuliere huishoudens als oorzaak genoemd.

Tabel 5.8 Oorzaken schulden waarvoor in Wsnp naar type ex-schuldenaar (in %)

	Particulieren	(Ex-) onder- nemers	Totaal
Meer uitgaven dan er inkomsten zijn	69%**	41%**	63%
Slecht met geld om kunnen gaan/gat in de hand	40%**	14%**	35%
Echtscheiding	34%**	16%**	30%
Werkloosheid; daling inkomen	33%**	14%**	29%
Prijsstijging van noodzakelijke levensbehoeften	31%**	12%**	27%
Financiële problemen eigen bedrijf	12%**	83%**	26%
Arbeidsongeschiktheid	30%**	11%**	26%
Hoge/dubbele woonlasten	19%*	12%*	18%
Hoge kosten in verband met (chronische) ziekte	13%*	9%**	12%
Verslaving	9%	6%	9%
Wegvallen uitkering; ziek zonder uitkering	8%**	2%**	7%
Hoge kosten voor verhuizing/gedwongen huis- verkoop	6%*	2%*	5%
Gezinsuitbreiding	3%	3%	3%
Anders	4%	1%	3%
N	291	404	695

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Na het verkrijgen van de schone lei heeft 8% van de ex-schuldenaren hulp gehad bij het op orde houden van de financiën, 4% beschermingsbewind⁴⁷, 3% heeft psychische hulp gehad en 1% hulp bij het vinden van werk/reïntegratie op de arbeidsmarkt. In totaal heeft 14% van de particulieren en 7% van (ex-) ondernemers een vorm van hulp gehad om een goede nieuwe start te maken.

30% van de ex-schuldenaren die na afloop geen hulp heeft gehad had dit achteraf wél graag gehad, iets meer dan de helft had hier geen behoefte aan en 18% twijfelt hierover. De meest gewenste hulp is budgetbegeleiding (67% van de particulieren en 46%). Verder zegt 30% achteraf psychische/mentale hulp wenselijk te hebben gevonden en 20% hulp bij het vinden van werk. Daarnaast zegt 13% van de particulie-

47 Ook is gevraagd naar het onder beschermingsbewind hebben gestaan voor en tijdens de Wsnp. De term beschermingsbewind bleek onbekend bij veel respondenten, zo bleek uit telefoontjes met vragen. Velen verwarren deze met "gewone" Wsnp-bewindvoering. De vraag of men onder beschermingsbewind stond tijdens de Wsnp is daarom niet betrouwbaar beantwoord (40% zegt tijdens de Wsnp beschermingsbewind te hebben gehad!). De vraagstelling naar beschermingsbewind na de Wsnp was zodanig dat deze verwarring niet kon optreden. Daarbij komt dat na de Wsnp ook de Wsnp-bewindvoering stopt, waardoor een bevestigend antwoord op de vraag naar beschermingsbewind niet meer kan betekenen dat men Wsnp-bewindvoering bedoelt (hoewel in een aantal gevallen een schuldenaar ook na de Wsnp nog tijdelijk hulp krijgt van zijn Wsnp-bewindvoerder).

ren en 25% van de (ex-) ondernemers een afsluitend gesprek te hebben gemist waarin men werd gewezen op wat men te wachten zou (kunnen) staan en hoe daarmee om te gaan. Hierbij werden met name expliciet genoemd de in paragraaf 5.3.3 al besproken naheffingen voor tijdens de Wsnp ten onrechte te veel ontvangen geld in de vorm van bv. huursubsidie of belastingteruggave. En daarnaast wil men beter weten hoe het precies zit met de BKR-registratie en de daaruit voortvloeiende problemen zoals het moeilijk of niet kunnen openen van een bankrekening, het krijgen van hypotheek e.d.

Ten slotte is gevraagd naar het oordeel van de ex-schuldenaren over een aantal aspecten van het Wsnp-traject (tabel 5.9). Het betreft hier de herinnering aan een periode die gemiddeld drie jaar geleden afgesloten is. Hieruit komt een vrij gemêleerd beeld naar voren. In het algemeen zijn particulieren iets meer tevreden dan (ex-) ondernemers. Dit geldt ten eerste voor de informatie vooraf; hierover is driekwart van de particulieren en 63% van (ex-) ondernemers tevreden. In 2006 lagen deze percentages hoger. Over de postblokkade is 32% van de particulieren en 40% van de (ex-) ondernemers niet tevreden. Uit de reactie op de open slotvraag hoe de Wsnp verbeterd zou kunnen worden (opdat meer mensen een schone lei krijgen en duurzaam zonder de schulden blijven) bleek dat de ontevredenheid niet (alleen) de postblokkade zelf betrof, maar vooral (ook) het te laat doorsturen van de post door de bewindvoerder (waardoor men bijvoorbeeld in de post vermelde verzoeken niet kon nakomen). Over de bewindvoerder is 63% tevreden en 20% niet. Uit de slotvraag (en de telefonische interviews) bleek dat de (waargenomen) kwaliteit van de bewindvoerder sterk varieert; sommigen zijn uitermate lovend over de bewindvoerder, anderen zeer negatief. (Ex-) ondernemers zijn over de postblokkade en over de bewindvoerder minder tevreden dan in 2006. Het meest tevreden is men over de (rol van de) rechtbank: 87% van de particulieren en driekwart van de (ex-) ondernemers is hierover tevreden.

Het aspect "overige begeleiding" is in deze meting door veel meer respondenten beantwoord dan in 2006 (22% versus 61%): toen is deze vraag alleen gesteld aan personen die daadwerkelijk andere begeleiding gehad hebben tijdens de Wsnp (bijvoorbeeld budgetbegeleiding, beschermingsbewind, psychosociale hulp). Gezien het hoge percentage invullers van deze vraag en het grote aandeel ontevredenen (29% bij de particulieren en 42% bij de (ex-) ondernemers, tegen 4% in 2006) hebben respondenten deze vraag waarschijnlijk nu ook ingevuld als men de ontevredenheid over het ontbreken van deze hulp wilden uiten⁴⁸.

48 Indien men dergelijke hulp niet heeft gehad diende men "niet van toepassing" in te vullen. In 2006 kon de telefonist dit adequaat doen, nu was er deze correctie niet.

Tabel 5.9 Oordeel over aspecten van het Wsnp-traject naar type ex-schuldenaar (in %)

	Particulieren	(Ex-) ondernemers	Totaal
De informatie vooraf			
- ontevreden	10%**	21%**	12%
- deels (on)tevreden	15%	16%	15%
- tevreden	75%**	63%**	73%
Postblokkade			
- ontevreden	32%*	40%*	33%
- deels (on)tevreden	23%	24%	23%
- tevreden	45%*	36%*	44%
Bewindvoerder			
- ontevreden	19%	25%	20%
- deels (on)tevreden	16%	19%	17%
- tevreden	65%	56%	63%
Rol rechtbank			
- ontevreden	4%**	9%**	5%
- deels (on)tevreden	9%**	16%**	10%
- tevreden	87%**	75%**	85%
n	291	404	695
Overige begeleiding			
- ontevreden	26%**	42%**	29%
- deels (on)tevreden	17%**	11%**	16%
- tevreden	56%**	46%**	55%
n	206	220	425

* p < 0,05; ** p < 0,01

5.4 Conclusie

24% van de particulieren en 21% van de (ex-) ondernemers die maximaal vijf jaar geleden een schone lei hebben gehad, zegt momenteel een of meer betalingsachterstanden te hebben. Ter vergelijking: de monitor betalingsachterstanden komt op 24,4%⁴⁹ huishoudens met betalingsachterstanden gemeten in september/oktober 2009. Los van onzekerheid over de representativiteit van de responsgroep van de ex-schuldenaren zou dit betekenen dat een ex-Wsnp'er drie jaar na de schone lei een ongeveer even grote kans heeft op betalingsachterstanden als een gemiddelde Nederlander. Een belangrijk verschil tussen de groep ex-Wsnp'ers en de gemiddel-

49 Bron: Panteia, Monitor Betalingsachterstanden, Meting 2009: Zelf berekend percentage waarbij mensen in de Wsnp buiten de berekening zijn gehouden.

de Nederland, is dat de ex-Wsnp'ers allen nog bij het BKR staan geregistreerd en daardoor minder gemakkelijk een lening af kunnen sluiten⁵⁰. En een lening is de belangrijkste risicofactor voor het hebben van betalingsachterstanden.

50 Weliswaar zijn er genoeg kredietverstrekkers bereid deze mensen wel een lening te verstrekken (ruim een kwart heeft een lening anders dan bij roodstand op de bankrekening en een lening bij familie, vrienden of kennissen), maar het aandeel dat een lening heeft bij familie, vrienden of kennissen is twee keer zo groot als onder de huishoudens in het NIBUD-onderzoek en in de monitor betalingsachterstanden 2009.

6 Kenmerken van ex-schuldenaren met een schone lei voor en na de Wsnp

Als aanvulling op het steekproefonderzoek naar de duurzaamheid van de schone lei is voor de totale groep schuldenaren die een schone lei heeft gekregen van een aantal kenmerken in kaart gebracht of en hoe deze veranderd zijn na het Wsnp-traject ten opzichte van daarvoor. Hiervoor heeft het CBS het bestand met gegevens over schuldsaneringen gekoppeld aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) dat objectieve gegevens bevat uit vele landelijke registraties.

Als peilmomenten zijn genomen:

1. 1 januari van het jaar voordat de schuldsanering van start ging;
2. 1 januari van het jaar twee jaar nadat een schone lei is verkregen.

Ter illustratie: voor een schuldsanering die op 12 juni 2002 is uitgesproken en op 23 juli 2005 beëindigd met een schone lei, wordt de situatie op 1 januari **2001** vergeleken met die op 1 januari **2007**.

Voor dit onderzoek waren SSB-gegevens beschikbaar over de jaren 2000 t/m 2007. Om die reden zijn alleen schuldsaneringen onderzocht die zijn uitgesproken in het jaar 2001 of later en die beëindigd zijn in het jaar 2005 of eerder. Het gaat in totaal om 11.813 zaken.

De kenmerken die in beeld zijn gebracht zijn de inkomstenbron (baan, zelfstandige, WW of bijstand), burgerlijke staat en woningbezit.

Tabel 6.1 geeft een overzicht van de situatie voor en na het doorlopen van een schuldsaneringstraject voor de totale groep. Hieruit blijkt dat het aandeel schuldenaren met een baan na het ontvangen van een schone lei licht is toegenomen ten opzichte van de situatie voor de schuldsanering (van 34,7% tot 36,5%). Ook het aandeel personen met een WW-uitkering is licht gestegen van 2,5% tot 3,4%. Verder zien we dat het aandeel schuldenaren in de bijstand is gedaald van ruim 29% voor de Wsnp tot nog geen 25% na de Wsnp. Ook het aantal schuldenaren dat zelfstandig ondernemer is, daalt: van 7,8% voor de schuldsanering tot 3,3% na het verkrijgen van een schone lei⁵¹.

Bij de burgerlijke staat valt op dat het aandeel personen dat is gescheiden of waarvan het partnerschap is ontbonden, na afloop van het Wsnp-traject duidelijk hoger

51 Deze percentages zoals berekend op grond van de gegevens uit het SSB zijn aanzienlijk lager dan het gemiddeld aandeel ex-ondernemers (17,3%) in de Wsnp zoals gezien in Tabel 3.2. Dit kan verklaard worden door een verschil in definitie. Voor de Wsnp geldt een schuldenaar als (ex-)ondernemer als hij in de **vijf jaar** voorafgaand aan de Wsnp-aanvraag, een zelfstandig beroep of bedrijf heeft uitgeoefend en minstens 20% van de schulden daaruit is voortgevloeid. In deze analyse wordt echter gekeken of de schuldenaar geregistreerd staat als zelfstandig ondernemer op 1 januari van het jaar voorafgaand aan de schuldsanering en op 1 januari twee jaar na de schone lei. Uit nadere analyse blijkt dat van alle schuldenaren die volgens de Wsnp (ex-)ondernemer zijn, slechts 14,7% volgens het SSB 1 jaar vóór de schuldsanering nog zelfstandige was.

ligt dan voor aanvang van de schuldsanering. Op 1 januari van het jaar voor de start van de schuldsanering was 29% van de schuldenaren gescheiden, tegen 34% na het verkrijgen van een schone lei. Verder zijn na de schuldsanering zowel het aandeel ongehuwde personen als het aandeel gehuwden/geregistreerde partners gedaald in vergelijking met de situatie voor de Wsnp.

Wat het type woning betreft, zijn de percentages personen met een huurwoning of een koopwoning voor en na het Wsnp-traject vrijwel onveranderd.

Tabel 6.1 Kenmerken van (ex-)schuldenaren voor en na de Wsnp (in % van het aantal schuldenaren in de periode 2001-2005)

	1 jaar voor Wsnp	2 jaar na Wsnp
<i>Werk situatie</i>		
Baan	34,7 *	36,5 *
Bijstandsuitkering	29,2 *	24,6 *
WW-uitkering	2,5 *	3,4 *
Zelfstandig ondernemer	7,8 *	3,3 *
<i>Burgerlijke staat</i>		
Ongehuwd	31,2 *	27,6 *
Gehuwd/partnerschap	38,0 *	36,0 *
Verweduwd	2,0 *	2,6 *
Gescheiden	28,7 *	33,8 *
<i>Woonsituatie</i>		
Koop	8,6	9,2
Huur	91,4	90,8
N	11.813	11.813

* $p < 0,01$

Bron: CBS.

Een duidelijker beeld van de ontwikkelingen ontstaat wanneer per schuldenaar wordt gekeken in hoeverre de situatie twee jaar na afloop van de schuldsanering is veranderd ten opzichte van een jaar voor de schuldsanering.

Wat betreft inkomstenbron blijkt (tabel 6.2) dat 22,5% van schuldenaren zowel voor als na de Wsnp betaald werk verrichte (in loondienst of als zelfstandige). Iets meer dan 1% had voor de Wsnp betaald werk en krijgt twee jaar erna WW en een bijna gelijk aandeel dat voor de Wsnp betaald werk verrichte zit twee jaar erna in de bijstand. Van de relatief kleine groep die voor Wsnp WW ontving is het grootste deel (0,9% van alle schuldenaren) weer aan het werk gegaan; 0,5% is in de bijstand gekomen en 0,3% heeft nog steeds (of opnieuw) WW.

19,2% van de schuldenaren heeft zowel voor als na de Wsnp een bijstandsuitkering. 5,2% is uitgestroomd uit de bijstand naar betaald werk en 0,3% van de bijstandsonvangers heeft na de Wsnp een WW-uitkering.

In totaal is de stroom van WW- of bijstandsuitkering naar werk bijna drie keer zo groot als die van werk naar uitkering (6% versus 3,2% van de groep onderzochte schuldenaren).

Tabel 6.2 Veranderingen in inkomstenbron van schuldenaren, voor versus na de Wsnp (in %)¹

1 jaar voor de Wsnp	2 jaar na de Wsnp	Aantal	Percentage ²
Baan/zelfstandig	Baan/zelfstandig	2662	22,5
Baan/zelfstandig	WW	125	1,1
Baan/zelfstandig	Bijstand	154	1,3
WW	WW	32	0,3
WW	Baan/zelfstandig	106	0,9
WW	Bijstand	59	0,5
Bijstand	Bijstand	2271	19,2
Bijstand	Baan/zelfstandig	610	5,2
Bijstand	WW	34	0,3

Werk versus uitkering

Baan/zelfstandig	WW/bijstand	277	2,3
WW/bijstand	Baan/zelfstandig	706	6,0 ³
n		11.813	

- 1) Alleen volledige overgangen zijn in kaart gebracht, bv. van bijstand naar betaald werk betekent dat men vóór de Wsnp geen betaald werk had en na de Wsnp geen bijstand meer heeft. Personen die betaald werk zijn gaan verrichten maar bijstand behielden ("gedeeltelijke overgangen") zijn niet meegenomen in de tabel.
- 2) De som van de eerste 9 percentages is geen 100% omdat overgangen van en naar WAO/WIA, AOW en "geen inkomen" niet zijn vermeld noch de gedeeltelijke overgangen.
- 3) Dit cijfer is iets lager dan de som van WW naar baan en bijstand naar baan (0,9+5,2=6,1), omdat sommige personen zowel WW als bijstand ontvangen.

Bron: CBS.

Wat het type woning van schuldenaren betreft zien we dat het overgrote deel van de schuldenaren voor de schuldsanering in een huurwoning woonde (tabel 6.3). De groep die ook na de Wsnp in een huurwoning woonde, maakt 87% uit van de totale groep onderzochte schuldenaren. Degenen die na de schone lei in een koopwoning woonden, vormen 6,5% van het totaal. Van de 7% die voor de Wsnp in een koopwoning woonde, woont meer dan de helft (61%) twee jaar na de Wsnp in een huurwoning. Omgekeerd woont 7% van degenen die voor de Wsnp huurde twee jaar na de Wsnp in een koopwoning.

Tabel 6.3 Woningbezit van schuldenaren, voor en na de Wsnp (in %)

1 jaar voor de Wsnp	2 jaar na de Wsnp	Aantal	Percentage
Koopwoning	Koopwoning	294	2,7
Koopwoning	Huurwoning	452	4,1
Huurwoning	Koopwoning	717	6,5
Huurwoning	Huurwoning	9616	86,8
Totaal		11.079	

Bron: CBS.

Als we de burgerlijke staat van schuldenaren voor en na de Wsnp met elkaar vergelijken (tabel 6.4) zien we dat er in relatief weinig gevallen verandering optreedt. Van de onderzochte groep schuldenaren had meer dan de helft voor noch na de schuldsanering een partner (officieel geregistreerd). Daarnaast had 30% van de schuldenaren zowel voor als na de Wsnp een partner. Verder had 7% van de schuldenaren voor de Wsnp wel een partner en na de schone lei niet. De resterende 6% had voor de schuldsanering geen partner en na de Wsnp wel.

Tabel 6.4 Verandering in burgerlijke staat¹ van schuldenaren, voor versus na de Wsnp (in %)

1 jaar voor de Wsnp	2 jaar na de Wsnp	Aantal	Percentage
Zonder partner	Zonder partner	6429	57,1
Zonder partner	Met partner	678	6
Met partner	Zonder partner	775	6,9
Met partner	Met partner	3368	29,9
n		11.250	

¹ Officieel geregistreerd.

Bron: CBS.

7 Samenvatting en conclusies

7.1 De belangrijkste uitkomsten samengevat

De zesde meting van de Wsnp-monitor vormt een actualisering van en een aanvulling op de in 2009 verschenen vijfde meting. Naast een update van een vaste set gegevens over aanvraag, instroom, aanbod, doorstroom en uitkomsten en van de gegevens over dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen is in deze meting voor de tweede keer onderzoek gedaan naar de duurzaamheid van de schone lei door middel van een internetenquête onder 695 ex-schuldenaren. Daarnaast is voor de totale groep ex-schuldenaren met een schone lei van enkele sociaaleconomische kenmerken in kaart gebracht of en hoe deze veranderd zijn na het Wsnp-traject ten opzichte van daarvoor.

De belangrijkste uitkomsten zijn als volgt.

Aanvraag

In 2009 zijn 12.719 verzoeken om toepassing van de Wsnp ingediend. Dit is 13% meer dan in 2008 (het eerste jaar na de wetswijziging die mede tot doel had de instroom te beperken) maar nog altijd 32% lager dan in 2005. Bij 12 van de 19 rechtbanken is dit patroon zichtbaar, bij de resterende 7 niet; met name in de zuidelijke provincies is ook in 2009 nog sprake van een daling van het aantal verzoeken.

Afwijzingen

Het afwijzingspercentage is in 2009 iets lager dan in 2008: 14,8% versus 16,4%. Tussen de rechtbanken zijn grote verschillen in de hoogte en de ontwikkeling van het afwijzingspercentage.

Instroom

Het aantal uitgesproken schuldsaneringen is in 2009 licht gedaald ten opzichte van 2008: van 9206 naar 8964. Het aantal uitgesproken schuldsaneringen per 100.000 volwassen inwoners verschilt sterk tussen de arrondissementen; het aantal loopt uiteen van 21 in Dordrecht tot 135 in Zwolle. In Middelburg en Maastricht is het aantal sterk gedaald ten opzichte van 2008, terwijl Leeuwarden en Haarlem een sterke stijging kenden.

Het aantal omzettingen van een faillissement in een schuldsanering ligt rond de 500 a 600 per jaar. De omzettingen maken jaarlijks circa 5% uit van de totale instroom.

In de in de vorige metingen geconstateerde trends in het profiel van nieuw ingestroomde schuldenaren zijn enkele veranderingen zichtbaar: ten eerste is het aandeel (ex-) ondernemers is in 2009 iets hoger. Het aandeel mannen dat instroomt

stijgt weer licht, terwijl de jarenlange stijging van de gemiddelde leeftijd van de schuldenaar in 2009 is gestopt. Het gemiddelde inkomen blijft gelijk voor zowel (ex-) ondernemers als particulieren, terwijl de schuldenlast wel licht stijgt, zelfs voor ondernemers bij wie de schuldenlast in 2008 ineens zeer sterk steeg.

Het aandeel schuldenaren aan wie tijdens het minnelijk traject een akkoord is aangeboden is sterk toegenomen ten opzichte van 2007 en 2008 (particulieren 69% en (ex-) ondernemers 35%).

Toepassing na hoger beroep

Het percentage zaken met toepassing na hoger beroep is in 2009 verder gedaald naar 1,4% (2008: 2,0%). Dit komt met name door de sterke daling in ressort Den Haag.

Aanbod

Het aantal actieve bewindvoerders is in 2009 met opnieuw met 9% gedaald en bedraagt 830. Ook het aantal lopende zaken is, net als in 2008 met 10% gedaald (naar 34.800). Het aandeel advocaten onder de bewindvoerders blijft gestaag dalen (in 2009 naar 57%) en verschilt aanzienlijk tussen de arrondissementen. Gemiddeld heeft een advocaat 9 zaken in behandeling begin 2010, tussen arrondissementen variërend van 2 tot 23 zaken. Een niet-advocaat heeft er 53, tussen arrondissementen variërend van 25 tot 88 zaken

Uitkomsten

Van zaken die vóór 2002 zijn gestart fluctueert het percentage schone leien per startjaar rond 70%. Daarna stijgt het percentage schone leien licht van 68,5% bij in 2002 gestarte zaken naar 72,5% bij zaken die in 2005 zijn gestart. Het percentage faillissementen daalt van 18,1% bij in 2003 gestarte zaken naar minder dan 14% bij in 2006 gestarte zaken.

In 2009 zijn 9733 schone leien verleend, ruim 300 minder dan in 2008, maar meer dan in de jaren ervoor. Het aantal akkoorden daalde met ruim 20% en ook het aantal faillissementen en overige beëindigingen lag lager dan in 2008. De in de meting van vorig jaar geconstateerde "uitruil" tussen faillissementen en overige beëindigingen blijft duidelijk zichtbaar en is een logisch gevolg van de wetwijziging per 1 januari 2008, waardoor alleen nog een faillissement wordt uitgesproken bij voldoende boedelsaldo en de andere gevallen eindigen als "overige beëindiging".

De kans dat een zaak in een schone lei eindigt en niet in een faillissement is groter voor enkele zaken, voor stellen met of zonder kinderen, voor vrouwen, voor zaken waarin geen hoger beroep heeft gespeeld, voor zaken met een advocaat als bewindvoerder en naarmate de schuldenaar ouder is, er minder schuldeisers zijn en de bewindvoerder meer ervaring heeft (dwz. meer zaken heeft afgrond). Het effect van deze factoren is echter maar zeer klein.

Dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen

Het aantal verzoeken om een dwangakkoord, moratorium of voorlopige voorziening is in 2009 aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2008. Er zijn 682 verzoeken om een dwangakkoord ingediend (stijging van 70%), 473 om een moratorium (+ 31%) en 834 om een voorlopige voorziening (+ 67%) .

Het percentage toegewezen verzoeken bedraagt 32% bij dwangakkoorden, 53% bij moratoria en 63% bij voorlopige voorzieningen. Circa 20% van de verzoeken wordt afgewezen. Van de verzoeken om een dwangakkoord wordt 40% ingetrokken, bij moratoria 22% en bij voorlopige voorzieningen 15%.

Net als in 2008 zijn er grote verschillen tussen de rechtbanken in het aantal ingediende verzoeken alsmede in de toekenning- en afwijzingspercentages.

Duurzaamheid schone lei

Evenals in 2006 is onderzoek gedaan naar de duurzaamheid van de schone lei. Net als toen blijkt nu dat na gemiddeld drie jaar na het verkrijgen van de schone lei de meerderheid van de ex-schuldenaren geen nieuwe financiële problemen (betalingsachterstanden) heeft. Het aandeel ex-schuldenaren met betalingsachterstanden is hoger dan in 2006, maar percentages in beide metingen dienen slechts als benadering beschouwd te worden omdat niet zeker is of de responsgroep qua schulden representatief is. De kans om na het verkrijgen van een schone lei opnieuw betalingsachterstanden te krijgen is groter indien men leningen heeft, in een huurwoning woont, naarmate er meer kinderen in het huishouden zijn, het inkomen lager is en indien de oorzaak van de schulden waarvoor men in de Wsnp is gekomen hoge vaste lasten (incl. aflossingen voor leningen) waren. Dit is in lijn met de uitkomsten in 2006. De meest genoemde oorzaken voor de huidige betalingsachterstanden zijn prijsstijging van noodzakelijke levensbehoeften en meer uitgeven dan er inkomsten zijn. De eerste is opvallend omdat de inflatie de afgelopen jaren laag was.⁵²

Ten opzichte van 2006 heeft een iets grotere groep één of meer leningen (41%) en wordt er anderzijds door meer huishoudens regelmatig geld gespaard (67%).

Drie jaar na het verkrijgen van een schone lei oordelen ex-schuldenaren gemiddeld iets minder positief over het Wsnp-traject dan in 2006. Over de informatie vooraf, de rol van de rechtbank en de bewindvoerder is een meerderheid tevreden. Over de postblokkade en hoe de bewindvoerder hiermee omgaat is de meerderheid niet tevreden. Particulieren zijn positiever dan ex-ondernemers.

Kenmerken voor en na de Wsnp

Twee jaar na de Wsnp heeft een groter aantal ex-Wsnp'ers betaald werk dan 1 jaar voor (36% versus 34%). De stroom van WW- of bijstandsuitkering naar werk is bijna drie keer zo groot als die van werk naar uitkering. Het percentage woningbezitters is na de Wsnp met 9% een fractie hoger dan ervoor. Van degenen die vóór de Wsnp een eigen woning bezitten woont 61% twee jaar na de Wsnp in een huurwoning. Omgekeerd woont 7% van degenen die vóór de Wsnp huurde twee jaar na de Wsnp in een koopwoning. Het aandeel schuldenaren dat voor de Wsnp alleenstaand was

52 Dit zou kunnen duiden op een sociaalwenselijk antwoord of op de zeer brede opvatting van noodzakelijke levensbehoeften.

en twee jaar erna gehuwd is of een geregistreerd partnerschap heeft is iets groter (7%) dan de omgekeerde situatie (6%).

Doelstellingen Wsnp

Ten aanzien van de doelstelling van de Wsnp schuldenaren een kans op een schone lei te bieden lijkt de kans op een schone lei iets groter te worden. Hierop duidt de stijging van het percentage schone leien van 68,5% van in 2002 gestarte zaken naar 72,5% bij in 2005 gestarte zaken. Het aantal verleende schone leien per jaar is sinds 2007 hoger dan de jaren ervoor, maar dit heeft mede te maken met de tot 2008 stijgende instroom van zaken.

Naar de tweede doelstelling "het bevorderen van de bereidheid van schuldeisers om akkoord te gaan met een minnelijke regeling" is in deze meting niet specifiek onderzoek gedaan. Wel kan op basis van de gegevens over de dwangakkoorden ghier iets over gezegd worden. Het aantal verzoeken om een dwangakkoord is in 2009 met 70% gestegen ten opzichte van 2008. Het aandeel intrekkingen is iets gedaald maar in aantal hoger dan in 2008 (240 om 154). Een intrekking kan betekenen dat in zo'n geval in den minne een oplossing is gevonden, hetgeen in dat geval zou wijzen op de stok-achter-de-deur-functie van het instrument. Uit het NVVK-jaarverslag blijkt dat het aandeel minnelijke regelingen in de vorm van een saneringskrediet of schuldbemiddeling⁵³ is gestegen van 18,9% in 2008 naar 19,9% in 2009.

Ten aanzien van de doelstelling het aantal faillissementen van natuurlijke personen terug te dringen is geconstateerd dat het aantal faillissementen vanuit de schuldsanering in 2009 een fractie later ligt dan in 2008 (707 versus 763). Het totaal aantal faillissementen is echter gestegen van 3000 naar ruim 3800. Onder rechtspersonen is de stijging van het aantal faillissementen in 2009 echter veel groter (+ 82%). Dit heeft mede te maken met het feit dat de economische crisis eerst bedrijven treft en pas 1-2 jaar later de particuliere huishoudens, die een belangrijk deel vormen van de natuurlijke personen.

Het feit dat één van de wijzigingen sinds 1 januari 2008 inhoudt dat een faillissement vanuit de schuldsanering alleen nog wordt uitgesproken als er voldoende boedelsaldo is om schuldeisers uit te betalen, zal zeker ook in 2009 tot een lager aantal faillissementen hebben geleid dan er zonder deze wijziging zouden zijn geweest, aangezien het niet waarschijnlijk is dat bij alle zaken waarbij over een faillissement besloten moet worden voldoende boedelsaldo is.

7.2 Naar een verklaring voor de (verdere) daling van de instroom

De instroom in 2009 is nog iets lager dan in 2008. Dit is opvallend omdat door de economische crisis meer mensen met financiële problemen kampen, getuige bijvoorbeeld de toename van het beroep op de minnelijke schuldhulpverlening met 23%⁵⁴.

53 Deze uitkomsten worden door de NVVK "geslaagd" genoemd.

54 Bron: jaarverslag NVVK 2009 pag. 16.

Er zijn echter andere factoren die eveneens van invloed zijn op de instroom in de Wsnp⁵⁵:

1. Het gebruik van dwangakkoorden en moratoria
Het aantal dwangakkoorden en moratoria is in 2009 hoger dan in 2008. Deze groei heeft een dempend effect op de instroom in de Wsnp: een deel van deze zaken zou zonder het bestaan van deze middelen een Wsnp-zaak zijn geworden.
2. Het aantal 285-verklaringen
Het aantal door leden van de NVVK afgegeven 285-verklaringen⁵⁶ is in 2009 30% lager dan in 2008 (6004 versus 8599). Dit hangt mogelijk mede samen met het feit dat per 1 januari 2010 alle bij de NVVK aangesloten instellingen voor schuldhulpverlening de nieuwe werkwijze dienden te hanteren, die erop mensen met schulden al in een vroeger stadium te helpen.
3. Het aantal verzoeken om toepassing van de Wsnp
Het aantal verzoeken om toepassing van de Wsnp is in 2009 gestegen ten opzichte van 2008. Dat een hoger aantal verzoeken zich niet vertaalt in een hoger aantal toepassingen kan verschillende oorzaken hebben. Ten eerste speelt doorlooptijd een rol: er verstrijkt tijd tussen het indienen van een verzoek en de beslissing erop. Een stijging van het aantal verzoeken laat (bij een gelijkblijvend aandeel toekenningen) pas enige tijd later een stijging van de instroom zien. Daarnaast is de verhouding tussen de verschillende uitkomsten van een verzoek bepalend (intrekking, toekenning, afwijzing).
4. Het percentage toekenningen, afwijzingen en intrekkingen⁵⁷ van verzoeken om toepassing van de Wsnp.
Het percentage toekenningen is in 2009 een fractie lager dan in 2008 (77,0% versus 77,8%). Het percentage afwijzingen is ook lager dan in 2008 (14,8% versus 16,4%); van een strengere toetsing door de rechtbanken lijkt ook nu geen sprake. Beide dalingen worden gecompenseerd door een stijging van het percentage ingetrokken verzoeken (van 5,8% naar 8,2%).

Alle factoren overziend lijkt vooral de sterke daling van het aantal (door bij de NVVK aangesloten instellingen voor schuldhulpverlening) afgegeven 285-verklaringen de daling van de instroom in 2009 ten opzichte van 2008 te verklaren. Het aantal mensen dat een beroep doet op schuldhulpverlening is (waarschijnlijk vooral door de economische crisis) fors toegenomen, maar de mate waarin wordt doorverwezen naar de Wsnp is sterk gedaald. Dit wil overigens niet zeggen dat de daling van het aantal afgegeven 285-verklaringen (geheel) wordt gecompenseerd door een oplossing in het minnelijke traject. Er is weliswaar in 2009 een stijging van het aantal sane-

55 Voor een toelichting zie: Von Bergh, M e.a. (2009) *Monitor Wsnp; vijfde meting*.

56 Een 285-verklaring is vereist om een Wsnp-verzoekschrift in te dienen.

57 Het percentage niet-ontvankelijkverklaringen is buiten beschouwing gelaten, omdat deze verzoeken opnieuw ingediend kunnen worden en dan dubbel meetellen.

ringskredieten (+ 343), schuldbemiddelingen (+246) en het aantal "adviezen, herfinancieringen en betalingsregelingen" (+ 1116) maar een nog grotere stijging in het aantal afgewezen verzoeken (+1948).⁵⁸ En daarnaast is niet bekend of deze minnelijke oplossingen leiden tot het duurzaam vrij blijven van schulden.

7.3 Mogelijke aandachtspunten voor vervolgmetingen

In de vorige metingen zijn reeds een aantal aspecten genoemd die in toekomstige metingen nadere aandacht verdienen.

Op grond van de bevindingen in deze zesde meting kunnen er enkele aan toegevoegd worden.

- In hoofdstuk 6 is voor de schuldenaren met een schone lei in kaart gebracht hoe enkele sociaaleconomische kenmerken zijn veranderd tussen een moment vlak voor de start van het Wsnp-traject en twee jaar na het einde. Ter vergelijking zou een dergelijke analyse ook voor de schuldenaren waarin de schuldsanering is geëindigd in een faillissement, akkoord of overig einde kunnen worden gedaan. De analyse kan bovendien uitgebreid worden tot een groter aantal kenmerken, waaronder de ontwikkeling van het inkomen.
- Een andere invalshoek om het effect van de wetwijziging te belichten zou kunnen bestaan uit een analyse van rechtszaken. Bij een (aselecte) steekproef van rechtbanken zou een dossierstudie gehouden kunnen worden om in beeld te brengen welke aspecten tot rechtszaken leiden en hoe de rechter hierop beslist. Ook zou gefocust kunnen worden op alleen uitspraken in hoger beroep of in cassatie.
- Om inzicht te krijgen in de effectiviteit van het moratorium zou onderzocht kunnen worden welk deel van de zaken na een moratorium alsnog uitmondt in een minnelijke regeling, welk deel in de Wsnp eindigt en welk deel anderszins.
- Met de Wsnp wordt getracht te voorkomen dat natuurlijke personen tot in lengte van dagen door schuldeisers worden achtervolgd wanneer zij in een problematische financiële situatie zijn terechtgekomen. In dat licht zou het aanbeveling verdienen om te onderzoeken wat er met de circa 25% van de schuldenaren gebeurt waarvan de schuldsanering een negatieve uitkomst kent (faillissement of overig einde)

58 Bron: jaarverslag NVVK 2009 pag. 16.

Bijlage 1: Samenstelling begeleidingscommissie

mr. F.H.E. Boerma	Rechtbank 's-Hertogenbosch (voorzitter)
mr. G. Lankhorst	Ministerie van Justitie, Toegang Rechtsbestel
dr. M. ter Voert	Ministerie van Justitie, WODC
mr. M.H. Caeyers	Brancheorganisatie Bewindvoerders Wsnp
mr. H.D.L.M. Schruer	Advocaat
A.A. de Jong MPM	Stadsbank Oost Nederland, bestuurslid NVVK
drs. J.H.M. von den Hoff	Bureau Wsnp, Raad voor Rechtsbijstand 's-Hertogenbosch
L. van de Grint	Bureau Wsnp, Raad voor Rechtsbijstand 's-Hertogenbosch (secretaris)

Bijlage 2: Onderzoeksverantwoording

Aanvullend op wat in de hoofdstukken reeds is vermeld, wordt onderstaand een nadere toelichting gegeven op de werkwijzen bij de verschillende deelonderzoeken.

1. Analyse database schuldsaneringen (door het CBS)

De analyse van de gegevens uit hoofdstuk 3 wordt sinds de vierde meting gedaan door het CBS. Het bestand dat het CBS hiervoor gebruikt, is grotendeels gebaseerd op een afslag van de CDS (Centrale Database Schuldsaneringen), maar anders van opbouw dat het bestand in eerdere metingen werd gebruikt. Op enkele punten wijken analyse-eenheden en uitkomsten daardoor af van die voor de vierde meting. Het betreft:

- Startjaar. Sinds de vierde meting is dit gebaseerd op de uitspraakdatum in plaats van op de publicatiedatum. Daardoor wijken de aantallen per jaar enigszins af van eerdere metingen.
- Huishoudensvorm. Sinds de vierde meting wordt de huishoudensvorm op het niveau van de schuldenaar weergegeven, en niet meer op het niveau van een huishouden. Dit betekent dat een stel waarvan beide partners in de Wsnp zitten, nu tweemaal wordt geteld als "deel uitmakend van een stel". Reden voor deze omschakeling is dat niet alle stellen die samen een huishouden vormen, eenvoudig en betrouwbaar genoeg uit het bestand gehaald kunnen worden. Omdat daarnaast de indeling enige bijstelling behoefde, wijken deze cijfers af van de nulmeting tot en met de derde meting.
- Actieve bewindvoerders. Sinds de vierde meting wordt het aantal *actieve* bewindvoerders gerapporteerd, waar het in de eerdere metingen om het aantal *ingeschreven* bewindvoerders ging. Het aantal actieve bewindvoerders geeft een beter beeld van de beschikbare bewindvoerdercapaciteit. Onder de bewindvoerders zonder lopende zaken zijn er relatief veel die tijdelijk niet of slechts voor één specifieke zaak beschikbaar zijn.

Kanttekeningen bij de gegevens

Een deel van de gegevens is afkomstig uit de 285-verklaringen. De gegevens uit de verklaringen zijn niet alle zonder meer betrouwbaar. Deze gegevens zijn op de volgende wijze in de analyses opgenomen.

- Sekse schuldenaar

Dit gegeven is bij zo'n 28% van de schuldenaren bekend. Indien bij dubbele zaken de sekse van één van beide schuldenaren bekend was, is aangenomen dat de partner van het andere geslacht is dan de schuldenaar zelf. Dit levert 2951 extra schul-

denaren op waarvan de sekse bekend is, waarvan 2617 vrouwen.

Hierbij dient natuurlijk te worden opgemerkt dat deze werkwijze in het geval van man-man- en vrouw-vrouw-stellen tot een foutieve invulling van het geslacht van de partner leidt. Uit nader onderzoek is echter gebleken dat homostellen slechts een zeer klein deel uitmaken van de stellen in het bestand waarvan van beide partners de sekse bekend is. In totaal zijn er 38244 stellen waarvan het geslacht van beide partners bekend is, waarvan 43 man-man-paren en 45 vrouw-vrouw-paren. Homoparen maken dus slechts 0,2 procent uit van deze groep. Van de 2951 partners bij wie het geslacht op deze manier is ingevuld, zal naar verwachting dan ook slechts een klein aantal fout getypeerd zijn.

- Inkomen

Bij alle huishoudens zijn huishoudensinkomens van minder dan 200 euro buiten de analyse gelaten. Deze huishoudens maken 0,8% uit van alle huishoudens waarvan het inkomen bekend is. Om de invloed van 'uitschieters' uit te schakelen is gebruik gemaakt van de mediaan en niet van het rekenkundig gemiddelde.

- Schuldenlast

Bij dubbele zaken is het mogelijk dat beide partners zowel een gemeenschappelijke als een eigen schuld hebben. Bij 70% van de dubbele zaken waarvan de beide schuldbedragen bekend zijn, is het bedrag aan schulden bij beide partners gelijk. Hiervan is aangenomen dat dit bij beide partners de totale schuld van het huishouden is. Bij de zaken waarbij de schuldbedragen van beide partners enigszins verschillen, is de hoogste van de twee schulden in de analyse betrokken. We hebben aangenomen dat deze schuld grotendeels de gezamenlijke schuld van de boedel weergeeft. Ook hier is om de invloed van 'uitschieters' uit te schakelen gebruik gemaakt van de mediaan.

- Aantal schuldeisers

De 285-verklaring bevat informatie over het aantal schuldeisers. Uit navraag bij enkele rechtbanken en bewindvoerders is echter gebleken dat in een deel van de zaken niet het aantal *schuldeisers* is opgegeven, maar het aantal *schulden*. Aangezien een schuldenaar meerdere schulden kan hebben bij dezelfde schuldeiser, is hierdoor waarschijnlijk sprake van een overschatting van het aantal schuldeisers. Helaas is niet na te gaan in hoeveel zaken dit het geval is.

Periode

In de analyse zijn alle zaken meegenomen die in de periode 1998 t/m december 2009 zijn gestart. Uitzondering is de uitkomstenanalyse. Daarin zijn alle zaken meegenomen die zijn gestart voor 1 januari 2007 en beëindigd vóór 1 januari 2010. Bij een aantal analyses is als peildatum 1 januari van elk jaar genomen. Hier is 1 januari 2010 wel meegenomen.

Aantallen in de analyses

De aantallen waarop de analyses betrekking hebben, variëren sterk. Dit heeft een viertal redenen:

1. Soms wordt op het niveau van zaken geanalyseerd, soms op het niveau van boedels (waarbij een dubbele zaak maar één keer meetelt).
2. Gegevens uit de 285-verklaring zijn maar voor een deel van de schuldenaren beschikbaar.
3. Analyse van beëindigde zaken. Gegevens over de duur van beëindigde zaken zijn gebaseerd op zaken die vóór 1 januari 2007 zijn gestart.
4. Missende of onbetrouwbare waarden. Gegevens zijn soms niet ingevuld of zijn buiten de analyse gelaten, omdat ze niet betrouwbaar lijken.

2. Analyse CDS-SSB-bestand

Voor de analyse van kenmerken van schuldenaren voor en na de Wsnp is het bestand uit de Centrale Database Schuldsaneringen (CDS) gekoppeld aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). De gegevens in het SSB komen voornamelijk uit de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA). Dat zijn bijvoorbeeld geslacht, geboortedatum, geboorteland, burgerlijke staat en woonplaats van alle personen die vanaf 1995 tot de geregistreerde bevolking hebben behoord of behoren. Alle veranderingen hierin, zoals verhuizingen en echtscheidingen, zijn ook opgenomen.

Daarnaast is veel integrale informatie opgenomen over werknemers. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de gegevens uit de Verzekerdenadministratie van de UWV, de loonbelastinggegevens van de belastingdienst en de bedrijvenquête Werkgelegenheid en lonen (EWL). Vanaf het verslagjaar 2006 is overgegaan op gegevens uit de Polisadministratie van de UWV. Ook over mensen die als zelfstandige werkzaam zijn worden verschillende registers gebruikt, onder andere van de Belastingdienst. Van de mensen die een uitkering ontvangen is veel informatie beschikbaar van de UWV, de Belastingdienst en de gemeenten.

Koppeling van de bestanden

Voor de koppeling van het CDS-bestand met het SSB is gebruik gemaakt van het CDS-bestand voor de hele periode 1998-2010. Dit bestand is in drie stappen aan het SSB gekoppeld. Achtereenvolgens zijn de volgende (combinaties van) koppelvariabelen gebruikt:

1. Sofinummer en geboortedatum
2. Postcode+huisnummer en geboortedatum
3. Sofinummer

De resultaten van de koppeling worden samengevat in tabel B2.1

Tabel B2.1 Resultaten koppeling CDS-SSB

	Aantal	%
Koppeling 1	24.904	20,32
Koppeling 2	93.043	75,91
Koppeling 3	35	0,03
Totaal gekoppeld	117.982	96,26
Niet gekoppeld	4.581	3,74
Totaal	122.563	100

Selectie voor de analyses

Voor het onderzoek zijn verschillende kenmerken bekeken van schuldenaren op twee peilmomenten:

1. op 1 januari van het jaar voordat de schuldsanering van start ging,
2. op 1 januari twee jaar nadat een schone lei is verkregen.

De SSB-gegevens waren beschikbaar voor de jaren 2000 t/m 2007. Vanwege de gekozen peilmomenten konden dus alleen schuldsaneringen onderzocht worden die zijn uitgesproken in het jaar 2001 of later en die beëindigd zijn in het jaar 2005 of eerder. In totaal zijn dit 11 813 zaken.

2. Onderzoek duurzaamheid schone lei

Aan ruim 4300 personen is een brief gestuurd waarin men werd uitgenodigd naar een website te gaan om de vragenlijst in te vullen. De namen en adressen van deze huishoudens waren afkomstig uit de database van bureau Wsnp. Deze zijn geactualiseerd bij een hierin gespecialiseerd bedrijf. Daarnaast werd mensen zonder toegang tot internet de mogelijkheid tot een telefonische afname van de enquête geboden, evenals mensen die een voorkeur voor een telefonische afname hadden. De beoogde respons van minimaal 400 schuldenaren is royaal gehaald. Zelfs voor de twee onderscheiden subgroepen (particulieren en (ex-) ondernemers) zijn de aantallen (bijna) hoog genoeg voor 95% betrouwbaarheid en nauwkeurigheid per subgroep: met een respons van 404 (ex-) ondernemers is de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van de uitkomsten voor deze boven de 95%. Bij de 291 particuliere huishoudens hebben de uitkomsten bij een betrouwbaarheid van 95% een nauwkeurigheid 94,3%.

Er zijn geen herinneringsbrieven verstuurd omdat de eerste brief al leidde tot tientallen telefoontjes van mensen die de brief niet konden lezen (veelal allochtone Nederlanders) of dachten weer aangesproken te worden op schulden, en van mensen die zich met praktische vragen rondom de afwikkeling van de schulden tot ons wendden, maar niet mee wilden doen aan het onderzoek. Daarbij was de beoogde respons inmiddels al ruim bereikt.

2.2. Vragenlijst

Er is van dezelfde vragenlijst gebruik gemaakt als bij de meting in 2006. Aan deze lijst zijn enkele vragen toegevoegd: vragen naar of men voor, tijdens en/of na het Wsnp-traject beschermingsbewind heeft gehad en een vragen of men na de Wsnp achteraf gezien wel behoefte had gehad aan hulp (nazorg) en zo ja welke soort hulp (aan degenen die aangaven na de Wsnp geen hulp te hebben gehad). Verder is de terminologie op enkele punten wat vereenvoudigd en de lengte van de keuzeantwoorden ingekort, omdat de respondenten nu zelf de antwoordcategorieën moesten lezen (in tegenstelling tot bij de telefonische enquête in 2006).

Bij de constructie van de vragenlijst is er bewust voor gekozen vragen te stellen die relatief eenvoudig te beantwoorden zijn en die niet al te gevoelig liggen (zie verder: Monitor Wsnp – tweede meting, bijlage 2.).

2.3. Interpretatie van de antwoorden

Een aantal vragen kan geleid hebben tot sociaalwenselijke antwoorden. De antwoorden op deze vragen moet dan ook als indicatief gezien worden. Het gaat daarbij met name om:

- Het hebben van betalingsachterstanden. Hier zal mogelijk niet elke respondent voor uit willen komen, zeker gezien de doelgroep van het onderzoek. Men heeft nieuwe start kunnen maken, vrij van schulden. Dit zal het in het algemeen moeilijker maken voor respondenten om toe te geven dat men nu weer betalingsachterstanden heeft. Om onderrapportage te voorkomen is in de vragenlijst de term 'schulden' vermeden en zijn vragen over leningen en achterstanden in een context geplaatst van 'veel mensen hebben een lening' en 'er kunnen betalingsachterstanden ontstaan'.
- De termijn waarbinnen men denkt betalingsachterstanden opgelost te kunnen hebben.
- Het al dan niet regelmatig een bedrag sparen.
- Oorzaken van betalingsachterstanden/schulden. In de telefonische enquête in 2006 is de respondent in een open vraag gevraagd wat hij of zij als oorzaken voor de betalingsachterstanden ziet. In de internetenquête van dit jaar hebben de invullers alle mogelijke antwoorden kunnen lezen en vervolgens een keuze kunnen maken. Dit kan hebben geleid tot het kiezen voor de sociaal meer geaccepteerde antwoorden. Oorzaken als "een gat in de hand" en verslaving zullen mogelijk ondergerapporteerd zijn. Om dit enigszins te ondervangen is als eerste antwoordoptie (waar respondenten vaak een voorkeur voor hebben, ongeacht wat er staat) "meer uitgaven dan er inkomsten waren" opgenomen. Dit is een neutrale formulering waaruit weliswaar niet echt een oorzaak spreekt, maar waaruit wel blijkt dat men de uitgaven niet heeft aangepast aan de inkomsten. Veel respondenten hebben bij de oorzaken gebruik gemaakt van de optie "anders, namelijk" om een toelichting te geven, wat het mogelijk maakte de antwoorden te herinterpreteren.

- Tevredenheid over aspecten van de Wsnp

De antwoorden op de vraag naar de tevredenheid over een aantal aspecten van de Wsnp zijn gebaseerd op de herinnering aan een periode die gemiddeld drie jaar ge-

leden geëindigd is. Deze 477herinnering is minder zuiver dan de herinnering direct na beëindiging van de Wsnp. Ook deze antwoorden moet daarom met voorzichtigheid gehanteerd worden.

- Vergelijkbaarheid met de meting uit 2006

Naast de mogelijke verschillen in responsgroep tussen beide metingen (als gevolg van de verschillende vormen van enquêteren (zie verder paragraaf 5.1) zijn de uitkomsten over de oorzaken van de huidige betalingsachterstanden en over de schulden waarvoor men in de Wsnp is gekomen, niet vergelijkbaar met die van de meting uit 2006. Dit komt omdat in 2006 naar de drie belangrijkste oorzaken werd gevraagd in een open vragenstelling en de respondenten nu alle antwoorden als keuzemogelijkheid aangeboden kregen en deze allemaal aan kon kruisen. Eenderde deel van de ex-schuldenaren heeft meer dan drie oorzaken genoemd.

Bijlage 3: Extra tabellen

Tabel B3.1 Aantallen dwangakkoorden, moratoria en voorlopige voorzieningen in 2009 naar rechtbank

	Almelo	Alkmaar	Amsterdam	Arnhem	Assen	Breda	Den Haag	Dordrecht	Groningen	Haarlem	's-Hertogenbosch	Leeuwarden	Maastricht	Middelburg	Roermond	Rotterdam	Utrecht	Zutphen	Zwolle-Lelystad
Dwangakkoord																			
verzoeken	7	28	49	64	23	32	182	22	7	22	24	24	3	51	17	37	60	6	12
toekenningen	3	?	14	15	15	8	43	5	6	7	3	12	1	26	4	8	13	1	5
afwijzingen	2	?	10	13	2	1	35	4	1	5	5	4	0	14	3	15	24	1	1
intrekkingen	2	?	24	22	4	23	50	14	0	5	9	8	2	11	10	15	30	4	6
niet-ontvankelijk	0	?	1	9	2	0	13	0	0	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0
Moratorium																			
verzoeken	1	27	110	8	42	0	341	24	19	99	14	2	2	8	7*	43	25	10	52
toekenningen	0	?	55	3	30	0	123	13	13	79	8	0	0	5	3*	20	18	4	34
afwijzingen	0	?	28	1	3	0	59	2	5	5	4	0	2	3	0*	12	1	0	8
intrekkingen	1	?	26	4	6	0	77	7	1	9	1	0	0	0	4*	6	5	6	7
niet-ontvankelijk	0	?	1	0	2	0	39	1	0	1	1	2	0	0	0*	5	0	0	3
Voorlopige voorziening																			
verzoeken	5	46	57	26	0	11	0	3	11	151	17	3	10	14	*	26	13	1	84
toekenningen	1	?	38	5	0	0	0	2	4	121	10	2	2	11	*	5	8	0	45
afwijzingen	4	?	11	8	0	5	0	0	2	10	2	0	0	2	*	14	5	1	5
intrekkingen	0	?	6	6	0	4	0	0	0	10	3	1	8	1	*	1	0	0	22
niet-ontvankelijk	0	?	2	2	0	0	0	1	3	1	2	0	0	0	*	6	0	0	12

*Moratoria en voorlopige voorzieningen bij spoedeisende zaken samen.